

Revista Literară

PUBlicație DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

TEO CHIRIAC. PENTRU NOUA REVISTĂ A SCRIITORILOR BASARABENI

„(...) Revista literară îi va aduna pe toți membrii USM într-un spațiu tipografic unic, indiferent de viziunile și gusturile lor literare.

(...) Apariția ritmică, fără intermitențe, a unei publicații a USM se impune acum mai mult ca oricând. Avem nevoie de ea pentru a menține funcțională instituția literară. Ignorarea cadrului insituțional al literelor române la Chișinău ar conduce, în mod cert, la privarea țării de elementul său cel mai activ și cel mai conștient.” (p.3)

RĂZVAN VONCU... „LA ÎNCEPUT DE DRUM”

„(...) noi, cei de peste Prut, ne-am obișnuit să credem că puținul care ne parvine este tot ce se scrie aici. Și e fals. Apar în Basarabia cărți remarcabile de literatură și istorie, ediții și sinteze critice, fără de care peisajul cultural românesc ar fi incomplet.” (p.9)

JURNAL DE ITALIA

Cu Leo Butnaru, pe poteci apenine, descoperind cursele palio la Siena, istoria orașului Buonconvento și alte lucruri frumoase despre Italia. (p.16)

INTERVIU

CU ARCADIE
SUCEVEANU

SINGURUL NOSTRU PRODUS VANDABIL ESTE CULTURA

(...) **Trăim un timp al proliferării materiale, care a marginalizat artele și cultura.**

Scriitorii și oamenii de cultură sunt victime ale unei perioade istorice

și ale unei societăți ce nu prea pun mare preț pe valorile spirituale. Impresia generală e că Guvernul Republicii Moldova, clasa politică au convingerea că se poate trăi și fără cultură.

(...) La noi, insituțiile culturale sunt mai curând „tolerate” decât sprijinite, iar uniunile de creație sunt niște ambarcațiuni lăsate să plutească în derivă.

04
>

POEZIE

de MARCELA BENEĂ

„PUII DE PHOENIX”, „LI TAI PE”, „VOM VISA” ȘI ALTE POEME

„(...) neatinsă
iarba crește direct din oase
curate.

Lacrimi întârziate – roua ce
nu cunoaște un alt obraz
decât mormântul tău.”

< 10

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

ANCHETA REVISTEI LITERARE

„LA CE BUN O PUBLICAȚIE A UNIUNII SCRIITORILOR?” I-AM ÎNTREBAT PE REDACTORII-ȘEFI AI PUBLICAȚIILOR DE LITERATURĂ ȘI CULTURĂ. AU RĂSPUNS: NICOLAE DABIJA („LITERATURA ȘI ARTA”), VLAD POHILĂ („BIBLIOPOLIS”), VITALIE CIOBANU („CONTRAFORT”), ALIONA GRATI („METALITERATURĂ”), LUCIA ȚURCANU („SUD-EST CULTURAL”) (P.8)

RELECTURI

VOLUMUL DE PUBLICISTICĂ „SPORTUL MINȚII” DE C.T. POPESCU, RECITIT DE GHENADIE NICU (P.12).

TRADUCERI

VERSURI DE BORIS PASTERNAK, ÎNTR-O NOUĂ VERSIUNE ROMÂNEASCĂ, SEMNATĂ DE L. BUTNARU (P.22)

CUPRINS

EDITORI:
**UNIUNEA SCRITORILOR
din Moldova
UNIUNEA SCRITORILOR
din România | Filiala Chișinău**

ANUL 1 | NUMĂRUL 1 | NOIEMBRIE | 2015

ANCHETA "REVISTEI LITERARE"

RĂSPUND: N. DABUJA, V. POHILA, V. CIOBANU, A. GRATI, L. TURCANU

08 **LA CE BUN O PUBLICAȚIE
A UNIUNII SCRITORILOR?**

EDITORIAL

de TEO CHIRIAC

03 **PRO
DOMO**

IN SFUMATO

de EUGEN LUNGU

06 **MIZERILE VÂRSTEI.
„AH! OLGA! OLGA!
CE-AI FĂCUT...”**

04 **INTERVIUL
NUMĂRULUI**
IRINA NECHIT ÎN DIALOG
CU ARCADIE SUCEVEANU

08 **ANCHETA
REVISTEI**
RĂSPUND REDACTORII-ȘEFI
AI PUBLICAȚIILOR LITERARE
DIN REPUBLICA MOLDOVA

09 **BASARABIA
LITERARĂ**
„LA ÎNCEPUT DE DRUM”
DE RĂZVAN VONCU

10 **POEZIE**
„PUII DE PHOENIX”
„GORILA” ȘI ALTE POEME
DE MARCELA BENEĂ

PROZĂ

de NICOLAE POPA

20 **„URMELE”**
AUTORUL „CUBULUI DE ZAHĂR”
ȘI AL „PĂSĂRILOR MERGÂND
PE JOS” CU O POVEȘTE
CAPTIVANTĂ PENTRU PRIMUL
NUMĂR AL „REVISTEI LITERARE”

12 **RELECTURI**
„VORBIRE ÎN PUSTIU”
DE GHENADIE NICU

15 **ANIVERSARE**
„CONSTANTIN STERE,
ROMANCIERUL”
DE ALEXANDRU BURLACU

16 **ROZA
VÂNTURILOR**
„JURNAL DE ITALIA” (I)
DE LEO BUTNARU

18 **ARCHIVARIUS**
„UN NUME PREDESTINAT
SLUJIRII ARHIEREȘTI” (I)
DE VASILE MALANEȚCHI

20 **PROZĂ**
„URMELE”
DE NICOLAE POPA

21 **CÂMPUL ALB,
OILE NEGRE**
„POVEȘTEA VÂNĂTORULUI
DE UMBRE”
DE MIRCEA V. CIOBANU

22 **TRADUCERI**
VERSURI DE BORIS PASTERNAK
ÎN TRADUCEREA LUI
LEI BUTNARU

24 **PREMIUL NOBEL**
EMILIAN GALAICU-PĂUN
DESPRE SVETLANA ALEKSIEVICI
ÎN „EST ETICA ÎN-NOBEL-ATĂ”

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Secretar de redacție: Grigore Chipere

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă,
Eugen Lungu, Leo Butnaru, Mircea V. Ciobanu,
Matei Vișniec (Paris), Răzvan Voncu (București),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Cassian Maria Spiridon
(Iași), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2012, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la
Ministerul Justiției al Republicii Moldova
în data de 03 martie 2015
Numărul de înregistrare: 05383

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA
CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Această revistă a fost tipărită cu sprijinul
Ministerului Afacerilor Externe al României –
Departamentul Politici pentru Relația cu Românii
de Pretutindeni – www.dprp.gov.ro.
Textele publicate în Revista literară
nu reprezintă poziția oficială a DPRP.

ISSN 2345-1777

9 772345 177006 >

Toate textele și imaginile inserate în paginile
publicației Revista literară nu pot fi reproduse și nici
distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 7 000 de semne, vor fi redactate și paginate în Word, Pages
sau alt editor de texte compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

DIN
ISTORIA
PUBLICAȚIILOR
EDITATE DE
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
MOLDOVA

- 1946 –
Apare almanahul “Octombrie”,
transformat mai apoi
în revistă literară.
- 1956 –
“Nistru” este noua denumire
a revistei “Octombrie”. Publicația
își schimbă nu numai numele, ci
și conținutul, reflectând pe deplin
epoca “dezghețului” cultural.
În 1987-1988, “Nistru” mai trece
printr-un rebranding,
devenind revista “Basarabia”.
Ultimul număr al “Basarabiei”
apare în anul 2005.
- 1968 –
Revista “Dnestr” (versiunea în
limba română a publicației
“Nistru”/“Octombrie”) devine
“Kodri” (“Moldova literaturnaia”),
promovând scriitori de limba rusă,
dar și scriitori români
din RSSM traduși rusește.
- 1977 –
Apare, în serie nouă, revista
“Literatura și arta” care este,
de facto, moștenitoarea
săptămânalului “Cultura”,
publicație oficială a CC PC
din RSSM. Din anul 1980 până
în 1995 e editată sub egida USM.
- 1984 –
Revista “Orizontul”, organul
de presă al Uniunii Scriitorilor și
al ULTC din RSSM, devine
publicația tinerilor literați
din Basarabia. În 1990, își schimbă
denumirea în “Columna”.
- 1989 –
Cu sprijinul USM se tipărește,
inițial, în Letonia și
în Lituania, prima
publicație românească
cu caractere latine din Basarabia
postbelică, ziarul “Glasul”.
Din 1992 până în 2009,
publicația apare sub denumirea
de “Glasul națiunii”.
- 2000 –
USM, împreună cu USR, reiau
editarea revistei “Viața Basarabiei”
(serie nouă). În prezent, publicația
are un alt statut juridic.

EDITORIAL
de TEO CHIRIAC

PRO DOMO

„REVISTA LITERARĂ” URMĂREȘTE PROMOVAREA VALORILOR LITERARE ȘI STIMULAREA CREAȚIEI ARTISTICE ÎN LIMBA ROMÂNĂ ÎNTR-UN SPAȚIU CARE NECESITĂ ÎN PERMANENȚĂ SPRIJIN EDUCAȚIONAL ȘI CULTURAL PENTRU A-ȘI MENȚINE IDENTITATEA ȘI INTEGRITATEA, TOT MAI AMENINȚATE DE DIVERSE MIȘCĂRI POLITICE, OSTILE SPIRITULUI NAȚIONAL.

La ce bun o revistă a Uniunii Scriitorilor? Pentru mine, existența acesteia este necesară din mai multe puncte de vedere. Mai întâi, o publicație USM va constitui un factor de comunicare mai bună între scriitori, motivându-i să participe mai intens la viața uniunii lor de creație. În al doilea rând, ea va stimula competiția firească a valorilor literare. În felul acesta, va câștiga nu numai breasla scriitorilor din republică, ci și prestigiul țării în ansamblu. În al treilea rând, printr-o politică editorială echidistantă, *Revista literară* va încerca să apropie generațiile de scriitori și grupurile literare care, în ultimele decenii, s-au distanțat nu doar doctrinar și estetic, ci și umoral, creând tensiuni inacceptabile în breaslă.

Revista literară îi va aduna pe toți membrii USM într-un spațiu tipografic unic, indiferent de viziunile și gusturile lor literare, dar cu o singură condiție: să scrie și să ne propună spre publicare texte de valoare. A venit timpul ca scriitorii din Basarabia să înțeleagă că valoarea literară nu se datorează afilierii la un grup, publicație sau doctrină estetică. Valoarea este un produs transdoctrinar și, din acest motiv, nu vom accepta scrieri literare numai pentru apartenența lor la postmodernism, modernism sau tradiționalism.

Pe lângă reflectarea pe larg a vieții scriitoricești, revista va găzdui și analize socioculturale sau social-politice, realizate de autori competenți, capabili să îmbine vocația de scriitor cu cea de analist al vieții publice. Totodată, *Revista literară* nu se va limita doar la opere artistice (poezie, proză, dramaturgie), cronici literare, eseuri, publicistică, publicând informații din domeniul culturii și educației naționale, lucrări aparținând oamenilor de știință și oamenilor de cultură, interviuri, reportaje, recenzii, materiale de analiză și informative privind viața cultural-artistică din Republica Moldova și din străinătate. Revista va avea și un caracter formativ, promo-

vând autori tineri sau începători: poeți, prozatori, critici literari.

Apariția ritmică, fără intermitențe, a unei publicații a USM se impune acum mai mult ca oricând. Avem nevoie de ea pentru a menține funcțională instituția literară. Ignorarea cadrului insituțional al literelor române la Chișinău ar conduce, în mod cert, la privarea țării de elementul său cel mai activ și cel mai conștient. Drept dovadă e faptul că Uniunea Scriitorilor e instituția de cultură cel mai des atacată, prin manipulare politică, de către neprietenii ce nu conținesc să dezinformeze și să exploateze electoral populația. Pe lângă valoarea formativă, de școală a oamenilor de condei, dar și a oamenilor de carte în sensul larg al cuvântului, revista va constitui, în acest sens, și un factor de demascare a forțelor ostile manifestării publice a sentimentului identitar.

Prin promptitudine și performanță, titularii de rubrici, ca și ceilalți autori ai revistei, vor contribui la lărgirea orizontului de așteptare al cititorilor și la ridicarea nivelului de receptare a actului de cultură și de creație atât în mediile scriitoricești, intelectuale, cărturărești, școlare, cărora se adresează în primul rând publicația, cât și în cele rurale, neglijate în continuare de centrele de cultură mari.

Exigența autorilor, actualitatea temelor, respectarea profilului de publicație literară, concepția grafică modernă, și alte elemente de redactare și de editare a revistei vor asigura realizarea și punerea în circulație a unui produs cultural calitativ care să aibă un impact pe măsură asupra cititorilor basarabeni și din întreg spațiul limbii române.

La realizarea *Revistei literare* vom folosi toate modelele de comunicare (întâlniri, cenacluri, simpozioane, conferințe, festivaluri, corespondență obișnuită și electronică, emisiuni de radio, articole de ziare etc.), pentru a atrage colaborări cât mai variate din partea tuturor categoriilor de cititori: intelectuali, oameni de cultură, profesori din școlile cu

limba română de predare, studenți de la instituții de învățământ din Basarabia, tineri plecați la studii în România, absolvenți ai instituțiilor de învățământ superior din patria istorică întorși la vatră sau stabiliți în alte părți, cetățeni de toate vârstele și de toate profesiile, amatori de literatură și artă, păstrători ai limbii și ai tradițiilor românești din Republica Moldova, România, Ucraina, dar și din alte țări.

Chiar dacă s-a desprins de Imperiul Sovietic acum mai bine de două decenii, Republica Moldova, din cauza unor guvernări antinaționale, nu și-a consolidat în măsură suficientă instituțiile care promovează și susțin cultura, limba și tradițiile neamului. Spre exemplu, limba și literatura română, părți integrante ale culturii române moderne, se află în pericol de degradare totală, dacă sunt lăsate de izbeliște. Doar funcționând instituțional, breasla scriitoricească poate să se mobilizeze și să iasă prima în apărarea valorilor primordiale ale națiunii.

În anul de cotitură, 1989, oamenii de litere ai Basarabiei s-au situat în avangarda luptei pentru recăștigarea demnității naționale a comunității, angajându-se în procesul istoric de deșteptare a conștiinței de neam și de promovare a ideii de integrare româno-europeană. Iar pentru aceasta, breasla are nevoie, în primul rând, de un suport real al cuvântului scris, de o publicație aflată efectiv sub conducerea sa.

Ne adresăm tuturor instituțiilor de resort de pe ambele maluri ale Prutului să sprijine proiectul nostru care, pe lângă dimensiunea sa literar-educativă, comportă și o latură combativ-politică în sensul angajării efective a scriitorilor din țară și din diaspora democratică în procesul de consolidare a democrației și de urgentare a integrării europene a Republicii Moldova.

Nepăsarea de astăzi față de destinele scrisului românesc din Basarabia poate avea ca repercursiune, în Europa de mâine, situația în care să nu mai aibă cine să-l reprezinte cu adevărat la nivel competitiv.

INTERVIU

realizat de
IRINA NECHITARCADIE
SUCEVEANU:„SINGURUL
NOSTRU
PRODUS
VANDABIL
ESTE
CULTURA...”

© N. RĂILEANU

CU PREȘEDINTELE UNIUNII SCRITORILOR DIN MOLDOVA, ARCADIE SUCEVEANU, DESPRE REUȘITELE ȘI NEREUȘITELE USM, DESPRE RELAȚIA CU GUVERNAREA ȘI DESPRE NOUA PUBLICAȚIE A SCRITORILOR BASARABENI, „REVISTA LITERARĂ”.

Irina Nechit: Stimate dle Arcadie Suceveanu, toate organizațiile din domeniul culturii din Republica Moldova o duc de azi pe mâine. Cât de (in)stabilă e situația Uniunii Scriitorilor din R.Moldova?

Arcadie Suceveanu: Trăim un timp al proliferării materiale, care a marginalizat artele și cultura. Scriitorii și oamenii de cultură sunt victime ale unei perioade istorice și ale unei societăți ce nu prea pun mare preț pe valorile spirituale. Impresia generală e că Guvernul Republicii Moldova, clasa politică au convingerea că se poate trăi și fără cultură. Ei n-au ajuns încă să conștientizeze că roadele culturii se văd în timp, că revistele, cartea, teatrele, arta plastică etc. trebuie puse sub protecția statului, așa cum se întâmplă în țările europene, că o editură sau o uniune de creație nu poate fi impozitată la fel ca o fabrică de salam. La noi, insitutiile culturale sunt mai curând „tolerate” decât sprijinite, iar uniunile de creație sunt niște ambarcațiuni lăsate să plutească în derivă. Uniunea Scriitorilor face eforturi colosale pentru a se menține pe linia de plutire.

I.N.: În calitate de președinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova, cunoașteți foarte bine reușitele și nereușitele USM. Care sunt acestea?

A.S.: În pofida greutăților de tot felul, am reușit mai multe lucruri. Nu le voi enumera pe toate, mă voi referi doar la câteva dintre cele mai importante. Ne bucură faptul că am reușit să instituim la USM un program de burse de creație.

Începând din 2011, noi acordăm anual de la trei până la șase asemenea burse unor scriitori selecți în urma concursului de proiecte literare. Anul acesta numărul de burse a crescut până la zece.

Am pornit refacerea instituției traducerii și am reușit să aducem la Chișinău traducători interesați de fenomenul literar din RM: Jan Willem Bos și Jan H. Mysjkin din Olanda, Jean-Louis Courriol din Franța, Gherhardt Csejka din Germania, Attila Balach din Slovacia, Jiří Našinec și Lidia Nasincova din Cehia, Galina Tarasiuk și Teodozia Zarivna din Ucraina, Lilia Gazizova din Tatarstan, Evgheni Stepanov din Rusia ș.a., traducători care lucrează, în prezent, la transpunerea unor lucrări din literatura noastră în alte limbi. De altfel, am și reușit să scoatem câteva titluri de carte: *Noua Danemarcă*, o antologie de poezie din Republica Moldova în limba maghiară, *Oglinda noastră*, un volum cu 22 de prozatori basarabeni în traducere cehă, *Floare de sânge cu petale ninse*, o antologie de poezie în traducere neerlandeză, *În sens opus*, o altă antologie de poezie în limba tătară ș.a. Legat de instituția traducerii, țin să menționez că USM intenționează să deschidă un atelier de traducere artistică. Patronat de scriitori și traducători cu experiență, acest atelier va forma și va instrui tineri traducători din limba română în alte limbi europene.

A fost renovat, în sfârșit, site-ul USM. Acum pe el se pot posta în timp util deciziile Consiliului, programele de activitate și proiectele culturale etc. În felul acesta, activitatea insitutiiei noastre a devenit cât se poate de transparentă.

Mă bucur că am putut contribui în mod direct la promovarea Legii indemnizațiilor de merit, ce se acordă unor scriitori de valoare trecuți de vâr-

sta de 60 de ani. De aproape un an, Legea a intrat în vigoare și funcționează.

Datorită eforturilor noastre susținute, am obținut ca Muzeului Național de Literatură să i se atribue statutul de instituție finanțată de la buget. Aflat în subordinea Ministerului Culturii și având sediul în continuare în Casa Scriitorilor, Muzeul Național de Literatură este acum într-un proces benefic de reformare și restructurare.

La capitolul nereușite, în capul listei rămâne Casa de creație „A. Donici” din Peresecina, care cu siguranță este cea mai gravă dintre toate problemele pe care le are de rezolvat USM. În ultima perioadă am încercat să identificăm eventuali investitori, oameni și instituții interesate să valorifice acest patrimoniu. Deocamdată, nu am reușit prea multe, dar sperăm să găsim o soluție.

I.N.: Vă rog să-mi vorbiți despre festivalurile, colocviile, întrunirile internaționale, manifestările culturale organizate de USM în 2015.

A.S.: În 2015, ca și în alți ani, programul de manifestări culturale a fost unul extrem de bogat. USM a organizat sau a luat parte la zeci de festivaluri, conferințe, colocvii, momente aniversare, lansări de carte etc. În luna mai, la Chișinău a avut loc poate cel mai important eveniment cultural al anului – Festivalul internațional „Primăvara europeană a poeziei”, ediția a V-a, la care au participat 16 invitați din șapte țări europene. Actuala ediție a inclus mai multe acțiuni: o dezbatere amplă la „masa rotundă” pe probleme de traducere literară, un simpozion consacrat poetului Ioan Alexandru, colocviul „Valentin Roșca – amia-

za lucrurilor”, recitaluri la universități și licee ș.a. Au fost memorabile expozițiile și colocviile organizate de USM împreună cu Muzeul Național de Literatură, consacrate lui Constantin Stere, cu prilejul aniversării a 150 de la naștere, precum și unor scriitori din generația ’60, de la a căror naștere s-au împlinit, în 2015, 80 de ani: Grigore Vieru, Paul Goma, Liviu Damian, Serafim Saka, Arhip Cibotaru. Un succes incontestabil îl constituie editarea (cu sprijinul Ministerului Culturii) a volumului *Cartea prozei scurte 2015*, a unor antologii de autor din poezia lui Liviu Damian și Valentin Roșca, apărute la Editura Arc în seria „Primăvara poezilor”. USM s-a implicat, de asemenea, alături de Filiala Chișinău a Uniunii Scriitorilor din România, în organizarea Festivalului de Literatură București-Chișinău-Orheiul-Vechi, ediția a II-a, eveniment de anvergură la care au luat parte peste 40 de scriitori din dreapta și din stânga Prutului.

I.N.: USM beneficiază de susținere din partea Guvernului Republicii Moldova? Ce subvenții primește Uniunea Scriitorilor de la stat?

A.S.: Toată susținerea din partea Guvernului se raportează la cele două programe promovate de Ministerul Culturii – programul de proiecte culturale desfășurate de asociațiile obștești și programul de editare a cărții naționale. Anual, USM beneficiază, alături de celelalte uniuni de creație, de finanțarea în proporție de 90 la sută a trei-patru proiecte culturale.

Banii însă vin cu multă întârziere, abia după ce sunt prezentate la Minister facturile cu sumele cheltuite. Cel de-al doilea program presupune editarea a circa 15-20 de titluri de carte aparținând autorilor noștri, membri ai USM. E un program binevenit, lucrările tipărite ajung în fondul bibliotecilor publice, dar partea proastă e că unele tiraje sunt foarte mici (abia dacă înregistrează 200-300 de exemplare), iar drepturile de autor sunt ca și inexistente.

Exceptând aceste două programe, USM nu beneficiază de nici un fel de subvenție de la stat. Nu vom putea înțelege niciodată rațiunea care a stat la baza deciziei de a scoate uniunile de creație din categoria instituțiilor bugetare. Și asta în timp ce alte instituții, unele care au proprietăți ori prestează activități cu profit, beneficiază și de finanțare substanțială din partea statului. E o problemă pe care vom încerca să o aducem în fața Forului legislativ.

I.N.: Când economia țării e pe butuci, oamenilor de cultură li se cere să creeze produse vandabile și să obțină venit. Ce reacție aveți atunci când auziți "sfaturile" guvernanților să punem pe picioare afaceri rentabile în sfera culturii, a literaturii? Cât de rentabilă e literatura? Personal, ce venit ați obținut din vânzarea numeroaselor cărți pe care le-ați editat în ultimii ani?

A.S.: Încă o dată – guvernanții noștri nu prea știu să facă distincție între o instituție de cultură și o întreprindere de producție. Nicăieri în lume teatrele nu produc șuruburi, poezia nu parafează acte de notariat. În schimb, cultura influențează nemijlocit nivelul de civilizație și moralitate în orice societate, gradul de educație a generațiilor tinere. Productivitatea muncii în Japonia se află în strânsă corelație cu investițiile pe care japonezii le fac în cultură. La fel e și cu eradicarea criminalității și dispariția aproape totală a pușcăriilor în țări ca Olanda sau Suedia. Rentabilitatea literaturii se manifestă ori nu în frumusețea relațiilor umane, în limba vorbită în școli și la posturile de televiziune, în instituțiile de stat ori pe stradă, în sănătatea intelectului, în capacitatea omului de a se manifesta ca ființă liberă, sensibilă și gânditoare... Clasa politică ar trebui, odată

și odată, să înțeleagă că, oricâte performanțe ar înregistra industria și agricultura noastră, unicul „produs” de export perfect vandabil e cultura.

Traversăm un timp al pragmatismului, al confuziei de valori, al crizei lecturii, în care cărțile nu se vând aproape deloc, iar scriitorul din Republica Moldova, fiind lipsit de protecția statului, este ca și muritor de foame. Simt această realitate pe pielea proprie, ca autor al unui număr destul de mare de cărți, dar care – excepând cele câteva premii literare destul de modeste financiar – nicidecum nu pot spune că mi-au putut asigura minima existență.

I.N.: Felicitări pentru Premiul Uniunii Scriitorilor din România acordat cărții Dumneavoastră "În cămașă de cireasă" apărută anul trecut! V-a impresionat ceremonia de decernare a premiilor USR? Ce detalii ar putea fi preluate pentru Gala Premiilor USM?

A.S.: Mulțumesc. Pentru mine acest premiu este unul deosebit de valoros, ținând cont și de faptul că la categoria literatură pentru copii el nu se acordă în fiecare an. De ce nu se acordă? Pentru că, în general, mai există păreri (abordare absolut greșită!) că acest gen de literatură e unul minor, facil, neimportant. Să mi se ierte lipsa de modestie, dar țin să afirm că în cărțile mele pentru copii am vrut să demonstrez (sper că am și reușit) că (și) pentru această categorie de cititori se poate (și trebuie) să se scrie *altfel*, recurgând și la exercițiul ludic, și la intertextualism, utilizând și tehnicile noi, postmoderniste.

Ceremonia de decernare a premiilor este impresionantă în primul rând prin anvergura și înălțimea profesională a unor mari personalități prezente în sală, prin prestația juriului din care fac parte șapte dintre cei mai importanți critici literari. Locul ales pentru Gală este, aproape în fiecare an, Biblioteca Centrală Universitară din București – un spațiu distins, impregnat de istorie.

În acest sens, mă gândesc că și Gala Premiilor USM ar trebui, poate, scoasă din Casa Scriitorilor și adusă în sala Teatrului Național sau a Teatrului de Operă și Balet. Rămâne de mai văzut.

I.N.: Cât de dificil e să organizezi o Gală a Premiilor la Chișinău? Partenerii vă ajută cu bunăvoință ori aveți senzația că scriitorii sunt obligați să umble cu cerșitul?

A.S.: E tot mai greu să organizezi o Gală a Premiilor la Chișinău. Treburile merg prost în această țară, iar instituțiile statului și oamenii de afaceri se arată indiferenți și apatici față de cultură. Din păcate, clasa politică actuală a uitat ce rol au avut scriitorii în transformarea societății, se fac a nu ști că anume scriitorii au stat la baza creării statului Republica Moldova și că datorită lor ei ocupă astăzi cele mai înalte posturi de conducere. De fiecare dată, suntem nevoiți să umblăm cu cerșitul pe la mai marii zilei, să ne umilim în fața unor persoane aflate „în capul bucatelor”. „Unii fac revoluțiile, iar alții vin și le confiscă” – acest adevăr s-a dovedit a fi valabil și în cazul nostru. Păcat. Visul nostru, în aceste condiții, e să ne putem crea o situație materială (administrând cât mai eficient modestele noastre resurse) ce ne-ar permite să acordam premiile literare și bursele de creație din banii noștri, pentru a scăpa de umilințe și de îndatoriri morale împovărătoare.

I.N.: Un scriitor, astăzi, în Republica Moldova poate scrie despre orice? Are libertate deplină? Sau există totuși o cenzură ocultă, mai degrabă o autocenzură?

A.S.: Astăzi scriitorul poate scrie despre orice, nu există cenzură sau altă formă de suprimare,

atâta doar că vocea lui nu este auzită. Cenzura ideologică, se știe, a fost înlocuită cu cenzura economică, iar libertatea scriitorului, în asemenea condiții, este subminată de diverse frustrări și privațiuni de ordin material. Cât despre autocenzură, cred că ea derivă din conștiința artistică a fiecărui autor în parte. Există o autocenzură benefică, ce vizează exigența scriitorului, dorința lui de a atinge perfecțiunea. Și există un soi de autocenzură păguboasă, soră cu anchilozarea în vechile tematici și tipare, cu ezitarea de a-ți moderniza discursul, opțiunea estetică, paradigma. Cred că la noi sunt prezente ambele forme.

I.N.: Ce evenimente pregătește USM pentru toamna curentă?

A.S.: Unul din evenimentele de anvergură este Festivalul „Ion Vatamanu: avatarurile poeziei”, pe care îl vom organiza de această dată împreună cu Institutul de Chimie al Academiei de Științe a Moldovei. Manifestările se vor desfășura la Chișinău, Cernăuți și Costiceni, satul de baștină al cunoscutului poet și savant. Cu acest prilej, vom lansa volumul antologic al lui Ion Vatamanu *Contur de meditație*, apărut la Editura Arc în seria „Primăvara poezilor”.

Un alt eveniment important va fi lansarea volumului *Cartea prozei scurte*, antologie ce întrunește 22 de prozatori din toate generațiile, de la Vladimir Beșleagă la Maria Pilchin. În treacăt fie spus, această carte apare, alternativ, după mai multe ediții ale *Cărții poeziei*, și va fi urmată, în 2016, de volumul *Cartea de eseu*.

I.N.: Cât de importantă e apariția unei publicații a USM, în viitorul cel mai apropiat? Când o să apară? Cine sprijină publicația? Cum se va numi aceasta? Ce tiraj va avea? Cui îi este adresată?

A.S.: Revista, iat-o, a și apărut... Mai mulți ani la rând am tot încercat să impunem proiectul unui săptămânal de cultură și literatură. Cum se poate ca o Uniune a Scriitorilor să fie lipsită de un organ de presă care să-i aparțină în mod real și care să o reprezinte în mod autentic? Am căutat și mai căutam susținere financiară la mai multe instituții, dar nicăieri nu am putut găsi sprijin și înțelegere. Abia acum, beneficiind de finanțarea parțială a unui proiect prezentat la Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni din cadrul MAE al României și suplimentând această sumă cu bani din bugetul USM, am putut demara această revistă lunară, care cu timpul s-ar putea transforma într-un săptămânal. Tirajul ei inițial e de o mie de exemplare. Cui îi este adresată? Tuturor cititorilor interesați de viața literară „vie”, de noua paradigmă a literaturii contemporane, de fenomenele literare de pe alte meridiane. Mizăm în primul rând pe un cititor avizat, decomplexat, dornic să descopere un demers cultural-literar modern, pe deplin sincronizat cu literatura română și cu alte literaturi europene.

I.N.: Care este mesajul Dvs. pentru cititorii primului număr al revistei Uniunii Scriitorilor din Moldova?

A.S.: O nouă revistă presupune un nou început, deschiderea unui nou câmp spiritual sau, dacă vreți, conectarea la o nouă sursă de energie. Aș dori ca din paginile *Revistei literare* cititorul să poată să descopere literatura dintr-o perspectivă nouă, ce o înnobilează, să simtă venind dinspre Republica Literelor un suflu proaspăt, primenitor. Iar bucuria lecturii să mai lumineze fața cenușie a cotidianului.

I.N.: Vă mulțumesc!

IN SFUMATO

de EUGEN LUNGU

MIZERIILE VÂRSTEI

„AH, OLGA! OLGA! CE-AI FĂCUT...”

„BASARABEANCA ELECTRICĂ” · AL. CISTELEAN

MIZERIILE VÂRSTEI

În *Moși și babe*, Selma Iusuf scrie despre necazurile și mizeriile vârstei a treia. Îi citesc cu plăcere rubrica din *Dilema veche*, o și citez uneori. Malițiile ei, răvășitor autoironice, nici de data asta nu mă dezamăgesc. Deci, despre vârstele „mari”: „La 40 ești deja copt și fezandat, la 50 nu exiști, la 60 începe lumea să-ți mai dea locul prin tramvaie, la 70 te caută moartea pe acasă și ar cam trebui să-ți închei socotelile, la 80 începi să devii o ciudățenie, iar la 90... la 90 faci piese de teatru, nu știu. Pe afară, unde pensiile nu-s o bătaie de joc, își începe lumea viața abia după ce scapă definitiv de slujbă. N-ai loc de moși și babe occidentale prin muzeele lumii. Și e foarte bine. Sper din tot sufletul să mă găsească bătrânețea în liga lor. Ceea ce vă doresc și dumneavoastră”.

Așa e cu străinii. Țin minte, la Budapesta, mai multe autocare pline cu americani și americănese. Era una dintre primele mele ieșiri „în afară” și unul dintre primele șocuri – aproape toți turiștii autocarelor erau încărunțiți bine, deci cu o vârstă solidă în bagaje. M-au frapat mai ales ele – înalte, robuste ca niște iepe de prăsilă (sorry, feministelor!), sănătoase-tun ca să se lanseze, la o asemenea vârstă venerabilă, într-un voiaj peste mări și țări. Parcă le văd: cu mers încet, cumpănit ca a oamenilor trecuți ușor de vârstă zvâpăielelor, dar care simt că au –

încă! – tot timpul înainte. Ei – mai puțini – erau pe potrivă. Cu bărbii masive, cabaline, semănând prin ceva cu actualul secretar de stat al SUA John Kerry. Deci tipul americanului liber, necomplexat, oriunde la el acasă. Doamnele cu coafuri moderne, cu părul grizonant. Le-am comparat involuntar cu băbuțele noastre de acasă de aceeași vârstă. Îmbrobodite cu baticuri sub bărbie, cocoșate de muncă, cu mâini noduroase, încovoiate pe coada sapei. Cele mai multe dintre ele nu au văzut niciodată marea și, în genere, nu au fost niciodată mai departe de centrul raional, unde merg rar de tot la medic, doar când durerile le frâng și nu mai pot răbda. Sau ca să-și cumpere o buleandră nouă. O involuntară comparație între aceste grupe apropiate ca etate ne situa atunci, dar mai ales acum, în civilizații diferite, pe planete diferite, în regnuri umane diferite, dacă putem spune așa. Am înțeles ireversibil că bătrânețea poate fi cel mai concludent coeficient al bunăstării sau al mizeriei sociale.

În genere, tinerii de oriunde sunt foarte refractari nu numai în fața semnelor degradante ale decrepitudinii, ci în fața oricărei vârste înaintate. Tinerii, eterni și invincibili, privesc disprețuitori, cu multă cruzime simptomele trecerii la cei în vârstă. Sunt, pentru ei, ca o danga. Tot Selma: „E gerontofobie pe aici, oameni. Ai sărit de 50, ești pa. Las’ că nu se mai uită nimeni la tine și pare că treci ca o umbră neobservată peste tot. Dar nu te mai an-

gajează nimeni la 50 de ani – când totuși omul e în deplinătatea tuturor forțelor sale. Ăștia de 20 de ani vorbesc de improbabila vârstă de 40 ca despre alieni – ceva extrem de îndepărtat, neguros, indefinit și în general nasol. Auzi fete de liceu prin metrou care-și zic amuzate una alteia: «Nu-i tânăr, fatăăh, are 40 de ani!»”.

În *Zen*, Ionuței, fiica din prima căsătorie a lui Mircea Cărtărescu (50 de ani!), neatentă la diferitele percepții ale vârstei, îi scapă constatarea destrămoare pentru cel care o aude. Citez din jurnalul lui M.C.: „Ionuța îmi spune ceva despre «un babalâc de 50 de ani! Ah, pardon, tati... de 70 de ani am vrut să zic... oricum, tu arăți mult mai tânăr...””.

* * *

Parcă mă văd pe mine și pe colegii mei, proaspăt absolvenți, după a zecea (eram primii care făceau zece clase, până atunci toți învățau unsprezece clase). Cred că aveam 16-17 ani. Cei de 30 ni se păreau gata consumați ca vârstă și biologie. De ceilalți, mai în etate, nici nu mai vorbeam – trăiau din inerție, prin simplul fapt că natura uitase de ei. Nu-i mai interesa ca material uman. Trăiau degeaba, fără viitor, consumau doar rezervele de O doi. Tocmai atunci descoperisem cugetările lui Emil Codrescu din *Adela* (cu un volum despre Ibrăileanu plecam la armată) care coincideau total ca ideologie a cruzimii tinerești cu cele

care îmi vuiau mie prin cap. Mă mir că Selma Iusuf nu le include ca argument în demonstrațiile sale: „În curând voi avea patruzeci de ani! Nu mai sunt un început, o cauză. Devin tot mai mult prelungire, un efect. Mă simt complet determinat. Patruzeci de ani! Vârsta amintirilor și recapitulărilor... A rechemă bucăți de trecut, a le re trăi în închipuire – singura compensare a vieții pierdute, procent slab la un capital nerambursabil.

Tineretea – plutire pe un râu de munte cu mlădieri capricioase, sub jocurile de lumini și umbre ale pădurilor, cu întârzieri neprevăzute și binevenite, cu gândul la bucuria drumului de mâine. Și după câțiva ani, care trec ca un fulger, alune-carea vertiginoasă, fără putință de oprire, între maluri uniforme, într-o lumină sură și rece de toamnă, spre apropiata prăpastie... **Patruzeci de ani! Ce urât, ce vulgar sună cuvintele astea! Ce dospit!”**

Ultimele trei exclamări, subliniate de mine, mă cutremură și acum, când am 66. Deși problemele mele vizavi de timp sunt altele azi. Și ideile despre el. Ne suportăm reciproc, cu multă îngăduință. Mai ales el. Și eu m-am calmat și accept tacit, fără vertije isterice, implacabilul. Zămbind chiar când nepotul Gabriel, de șapte ani, îmi spune cu obișnuita cruzime a copiilor: „Bunicule, dar ești antic!”

Nu-mi place doar că timpul apasă necruțător pe pedala accelerației, o strivește de podea. Ieri era luni,

FOTOGRAMELE UNIUNII SCRIITORILOR

RUBRICĂ ÎNGRIJITĂ DE NICOLAE RĂILEANU

ÎNCEPÂND DIN ACEST NUMĂR, VOM PUBLICA FOTOGRAFII DIN COLECȚIA PERSONALĂ A DLUI NICOLAE RĂILEANU, UN ADEVĂRAT ARTIST AL IMAGINII ȘI PĂSTRĂTOR FIDEL AL ISTORIEI ȘI TRADIȚIILOR USM. MAJORITATEA POZELOR SUNT MAI PUȚIN CUNOSCUTE CHIAR ȘI MEMBRILOR USM, IAR UNELE IMAGINI VOR VEDEA PENTRU PRIMA DATĂ LUMINA ZILEI ÎN PAGINILE «RL» (REDAȚIA)

Pavel Boțu în oșpeție la poetul Pablo Neruda, viitor laureat al Premiului Nobel pentru Literatură. Chile, 1966.

măine e vineri. Cam așa e efectul senzorial ce ți-l lasă o săptămână – ai clipit de două ori și nu e! Parcă nu de mult fusese Anul Nou și, când îți arunci ochii pe calendar, iarăși se pune de un revelion. În copilărie între aceste două evenimente – și ce evenimente! – se scurgea o eternitate. Greu, imposibil de lung, timpul se întindea ca o peltea. Azi curge zglobiu ca apa din robinetul sub presiune.

Am remarcat că optica vârstei dictează și o optică a lecturii. Rânduri pe care altă dată le ignoram, trecând fluierând pe lângă ele, au acum un efect inedit asupra mea, țintuindu-mi hipnotic atenția. Iată un crâmpei împlântat *volens, nolens* în memorie, agățându-se de ea ca o zdreanță de frunză:

*Ce mult ți-am iubit trupul frumos,
Părul, ochii, mâinile,
Dar câinele timpului, câinele,
Te-a mâncat încet, tacticos.*

Până una-alta învăț logica îmbătrânirii și diversunile ei biologice pe propria-mi piele, dar și de la Livius Ciocârlie, care încearcă un experiment: descrie cu umor și cu amară împăcare cum ne absoarbe răbdător infinitul. Adică, altfel spus, cum se moare. Încet, calm, zilnic.

Oare Selma Iusuf câți ani o fi având?

23 august 2015

„AH, OLGA! OLGA! CE-AI FĂCUT...”

Al. Cistelecan rămâne mască după ce află unele amănunte despre aventurile pariziene ale Olgăi Crușevan (sau Cantacuzino), basarabeanca de care se atașaseră Valéry și Claudel: „Olga se mișcă la Paris ca peștele-n apă, e prietenă cu toată lumea bună (Gide, Mauriac, Roger Martin du Gard) și chiar obține (prin Maurice, fratele lui Roger) o rubrică (*Dans mon pays*) în *Les Nouvelles littéraires*. Rubrica [...] a pornit de la o scrisoare pe care i-au trimis-o țărani din Pistruieni, cam îngrijiți de zvăpăielile pariziene ale Olgăi. Scrisoarea e o bijuterie: «vaca Rozica a fost tare bolnavă și am chemat și pe baba Zânovia care i-a stins cărbuni și vaca s-a făcut sănătoasă. Cu prilejul aista noi am aruncat cenușă spre asfințit ca să ne scape Dumnezeu de limbi păgâne, unde vă risipiți averea care v-o lăsat-o conașu [...], scumpă duduț sărutăm urma chișoruțelor cele străinele, pe unde or fi umblând ele; întoarceți-vă la gospodărioara dumneavoastră, că franțuzu-i câine în Aponia lui»”.

Cuceririle Olgăi sunt memorabile – Goga îi scrie versuri de amor:

*Îți aduc mulțumiri.
Întâlnirea de ieri
Mi-a întors tinerețea din drum,*

*În adâncu-mi răcit, cu vântoase-adieri
Reînvie puterea din scrum*

*Ca în toamnă când norul de raze topit
Spală limpede căi spre zenit,
Printre gene îți prind un vârtic avânt
Despre galbena foaie uitând.*

Iar Cezar Petrescu e pur și simplu răpus de fatala doamnă: părăsit, rămâne o epavă.

Mă mir că Al. Cistelecan nu include printre cunoștințele vampeii basarabence (basarabeanca electrică!, așa titrează criticul specializat de la o vreme în picioarele de vers feminine) și pe Ion Minulescu, cel care îi dedica Olgăi Crușevan poemul *Împăcare postumă*:

*Deschide-mi poarta inimii pictată
Cu vermillon și-albastru de cobalt,
Și intră – fericită-nvingătoare –
În minuscula-mi „sală de-așteptare”
Pe-a cărei pardoseală-mpestrițată
Cu plăci hexagonale de bazalt
Șopârlele versifică la soare
Și viperele-nvață geometria...*

*E tot ce mi-a rămas din măreția
Și nebunia fastului regesc
Cu care-aș fi-ncercat să te iubesc!...*

*Eu, lopătar pe ultima-ți galeră,
Tu, parodia mării Cleopatra!...*

(Publicată în *Flacăra* din 11 august 1922)

Judecând după dedicația diminutiv-intimă (*Olguței Crușevan*) și după aluziile erotice ale poemului, ar fi mare lucru să nu fi picat și Minulescu în mreaja de mătase și catifea a frumoasei seducătoare!...

S-ar părea că Al. Cistelecan e ultimul bărbat cucerit de fantastica femeie, cea cu o biografie insolită, desprinsă parcă dintr-un roman balzacian. Dar fascinația lui Cis merge doar până aici – încolo criticul, deși ușor dezamăgit, își spune foarte răspicat cuvântul atunci când trece la creația Olgăi Crușevan. Căci pe cât era de înzestrată femeia, pe atât era de fadă poeta. Câtă deziluzie, evident un pic jucată, în ultimul rând al articolului atât de îngăduitor cu demimondena și atât de neînduplecat cu stihuitoarea: „Ah, Olga! Olga! Ce-ai făcut și ce puteai face!”*

Din păcate (ori din fericire?), fertilul cernoziom basarabean dă la lumină și azi drăgălașe sosii ale irezistibilei Olguțe!

27 iunie 2015

*Al. Cistelecan, *Basarabeanca electrică* (Olga Cantacuzino). Articol publicat în *Studia Universitatis «Petru Maior», Philologia*, 16, Târgu-Mureș, p. 5-9, 2014).

ANCHETA REVISTEI LITERARE

1. ARE NEVOIE O ASOCIAȚIE DE CREAȚIE PROFESIONALĂ A SCRITORILOR, PRECUM USM, DE O PUBLICAȚIE?
2. ÎN CAZUL ÎN CARE PLEDAȚI PENTRU EXISTENȚA ACESTEIA, CUM AR TREBUI CONCEPUTĂ, CE AR TREBUI SĂ CUPRINDĂ ȘI CE (PE CINE) AR TREBUI SĂ PROMOVEZE?

LA ANCHETĂ AU FOST INVITAȚI SĂ PARTICIPE REDACTORII-ȘEFI AI TUTUROR PUBLICAȚIILOR LITERARE ȘI DE CULTURĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA: **LITERATURA ȘI ARTA, LIMBA ROMÂNĂ, CONTRAFORT, SUD-EST CULTURAL, SEMN, METALITERATURĂ ȘI BIBLIOPOLIS. MAI JOS, GĂSIȚI RĂSPUNSURILE PE CARE LE-AM PRIMIT LA REDACȚIE.**

NICOLAE DABIJA, REDACTOR-ȘEF AL REVISTEI „LITERATURA ȘI ARTA”

1. O revistă literară este întâi de toate o tribună și, ca să parafralez, un loc unde se întâlnesc scriitorii, precum măgarii la păscut.
O revistă vine, de regulă, în contratimp, ca să fixeze în timp niște autori, dovadă că există – o condiție *sine qua non* ca aceștia și ceea ce scriu ei să existe și pentru timpul care vine.
2. O văd ca pe o revistă democratică, ce ar insera texte de calitate, autori de diverse stiluri, generații, orientări, inclusiv cu lucrări care ar fi în dezacord cu anumite inerții doctrinare, în care toți purtătorii de har ce vor bate la ușile ei vor fi invitați să intre.
Grecii vechi, atunci când nu era vreme de război, se salutau cu fraza „Bucurați-vă!”
Să ne bucurăm că în peisajul nostru literar apare încă o revistă menită să promoveze valori culturale.

VLAD POHILĂ, REDACTOR-ȘEF AL REVISTEI „BIBLIOPOLIS”

1. În condițiile în care își au câte o portavoce, adică editează organe de presă, cele mai multe ministere și departamente, consiliile raionale și municipale, numeroase universități și chiar unități economice... este superfluu a se mai pune întrebarea dacă are nevoie de o publicație o uniune de creație, și încă una a oamenilor scrisului. Necesitatea unei asemenea reviste se simte de mult... poate cu deosebire după penultima adunare generală a scriitorilor: de câte ori a fost nevoită Uniunea Scriitorilor să pună la încercare amabilitatea unor publicații ca „Literatura și arta” sau „Jurnal de Chișinău” pentru a transmite scriitorilor un

elementar mesaj de importanță stringentă? Dar câte alte mesaje ar fi meritat să fie date publicității, și nu s-a făcut tocmai din motivul că USM nu are un mesager propriu.

2. Structura și demersul revistei scriitoricești rămân, desigur, la discreția colegiului de redacție ales. La modul ideal, noua publicație ar trebui să aducă ceva inedit în peisajul presei literare și culturale basarabene, și nu este defel simplu să prezinți ceva de o manieră nouă într-un domeniu vechi de când lumea. Dar, oricare ar fi metodele, revista ar trebui să fie o reflectare a mișcării literare românești, cu accentul pe segmentul basarabean, dar și cu extindere peste vârfurile vieții literar-artistice din lume. Firește, nu va ocoli nici domeniile adiacente literaturii: arte, cultură, spiritualitate... până la probleme de actualitate social-politică și geopolitică. Promovarea scriitorilor și a operelor ar urma să se facă exclusiv pe criteriul valoric. Pentru a se izbuti așa ceva, redactorii revistei ar face bine să depășească „sindromul găștii”... Nu mai puțin, să treacă peste vanități, supărări, ranchiună, răcă, pizmă. Dea Domnul să fi fost lansată într-un ceas bun ideea *Revistei literare* de la Chișinău.

VITALIE CIOBANU, REDACTOR-ȘEF AL REVISTEI „CONTRAFORT”

1. Întrucât răspunsurile la această anchetă vor fi publicate într-o revistă a Uniunii Scriitorilor, adică intră în scenariul unui fapt consumat, întrebarea e mai degrabă convențională, îndemnându-ne la o reflecție pe tema rostului unei reviste ca „voce” a unei asociații de creație.
Eu cred că USM are și nu are nevoie de o revistă. *DA*, în măsura în care există scriitori care simt nevoia acestei modalități de exprimare tradițională. În măsura în care consideră că publicațiile deja

existente nu se ridică la înălțimea așteptărilor lor sau etalează liste de publicare prea orgolioase, prea exigente, prea exclusiviste... Sunt destui care cred așa. Și *NU*, dacă am scoate puțin capul din găoace și ne-am uita că lumea între timp a mers înainte, că odată cu dezvoltarea mediilor electronice s-au diversificat și modalitățile de a publica și de a te face cunoscut. Azi un website bine întreținut sau un blog personal adună mai mulți vizitatori/ cititori decât numărul de exemplare tipărit al unei reviste pe hârtie, mai ales că Internetul oferă și privilegiul instantaneității, al feed-back-ului imediat. De aceea, m-am gândit că Uniunea Scriitorilor va prefera mai degrabă să-și dezvolte și diversifice site-ul, oferind o platformă de bloguri scriitorilor, decât să meargă pe calea, ușor anacronică, a unei reviste de tip clasic. Și m-am gândit că Uniunea Scriitorilor ar putea ajuta, dacă tot își poate permite, revistele valoroase deja existente, care și-au câștigat o bună reputație în peisajul cultural românesc.

2. Fiind o revistă a USM, adică, teoretic, a tuturor membrilor săi, ea nu-și prea poate permite luxul să fie una „de direcție” sau „generaționistă”, nu va împărtăși o anumită ideologie literară, cum e cazul revistelor independente. Nu cred însă nici că ar fi potrivit să-și dorească să fie un fel de „han”, un loc al conviețuirii necritice și promiscui, în care, „peste noapte”, vorba vine, ostilitățile să fie suspendate, iar polemicile evitate. Căutarea unui „numitor comun” conciliant, firesc pentru o revistă a Uniunii, nu poate să însemne abandonarea criteriilor și a exigențelor valorice față de autori, pentru că atunci va capota lamentabil, nereușind să țină pasul în competiția revuistică românească. Iar condeiele de valoare o vor ocoli, nedorind să se amestece printre mediocrități.

Dacă nu va avea o apariție săptămânală, revista USM ar fi bine să ofere mai mult spațiu literaturii propriu-zise și comentariului critic, în situația în care a publica o car-

te este greu pentru mulți confrăți de-ai noștri, confrunțați cu o penurie financiară. O revistă a USM ar trebui să-și respecte autorii și în același timp să nu cultive ipocrizia de dragul unității cu orice preț. Nu o altă „oficină” a USM, ci un organism autonom, care să se adreseze tuturor scriitorilor, fără a renunța la propria personalitate – așa văd eu *Revista literară*.

ALIONA GRATI, REDACTOR-ȘEF AL REVISTEI „METALITERATURĂ”

1. Nu știu dacă era nevoie să se pună problema în felul acesta, pentru că necesitatea e de la sine înțeleasă. Finanțare, subvenții de ar exista, căci dornicii de a cucerii lumea prin cultură, literatură, poezie încă nu au pierit, în pofida perseverentei presiuni asupra lor, pe care o exercită epoca capitalistă. Și nici oferta publicistică care să reflecte cultura scrisă nu este foarte mare la noi, ca să fie invocată concurența. Scriitorii au fost și sunt artiștii cei mai implicați în viața socială și au contribuit în toate timpurile la profilarea discursului ideologic și la promovarea valorilor. De aceea, vocile membrilor Uniunii Sacriitorilor trebuie să fie auzite cel puțin atunci când se formează politicile culturale. Oricât de multe și instruite ar fi analizele și prognozele diversilor experți, cărora li se oferă privilegiul de a vorbi de la tribuna emisiunilor televizate la ore de maximă audiență, perspectiva scriitorilor nu e de ignorat. Publicația pe care o proiectați va uni atitudinile scriitorilor într-o forță vizibilă.

2. Eu o văd în două moduri: pe hârtie, pe una de ziar, pe care să o ții în mâini la fel de ușor, instalată în fotoliul de acasă, pe o bancă din parc sau pe scaunul din troleibuz. Da, și care să miroase a vopsea proaspătă de tipografie. Publicația însă trebuie să aibă și o variantă

virtuală, pentru a satisface și tabieturile internautilor. Îmi dau perfect seamă că vă referiți la structura și conținutul publicației în primul rând. În acest sens, nu cred că trebuie „descoperită America”, revistele Uniunii Scriitorilor din România pot servi drept model. Trebuie susținute textele bine scrise despre literatură și cultură în general, care să cultive gustul estetic, coerența gândului și să modeleze conștiințe. Deoarece autorul nu „a murit” încă, promovarea lui se va produce implicit. Să fie lăsat însă în libertatea de a-și alege temele pentru poezie și cărțile pentru comentarii literare. Independența presei culturale, situarea în afara dictatului politic e vitală pentru existența ei. În categoria de obligatorii aș trece articolele care să reflecte activitatea Uniunii Scriitorilor și cronicile la cărțile apărute în spațiul Republicii Moldova.

**LUCIA TURCANU,
REDACTOR-ŞEF ADJUNCT
AL REVISTEI „SUD-EST
CULTURAL”**

1. Da, probabil. USM, ca orice uniune de creație, de altfel, are nevoie de o publicație care să fie portavocea instituției, dar și a scriitorilor. Există site-ul oficial al USM, care însă conține informații administrative-organizatorice, ceea ce nu e suficient pentru a crea o imagine completă a procesului literar contemporan din acest spațiu. Există reviste de cultură – *Sud-Est cultural* și *Contrafort* – care fac un efort extraordinar (mă refer la situația financiară) să apară (trimestrial și, respectiv, lunar), și nu oricum, ci la cele mai ridicate standarde, promovând nume/ opere cu adevărat valoroase ale literaturii române și universale. Ar fi nevoie totuși de un săptămânal (de calitate!) prin intermediul căruia USM ar difuza ritmic informații de actualitate despre viața literară din Basarabia (și din România, prin raportarea scriitorilor de la Chișinău la un context mai larg, al literaturii române în general), adresându-se atât membrilor breslei, cât și – poate mult mai important – marelui cititor. Revista ar fi și un mijloc de creare/ edificare a imaginii USM.

2. Repet, o publicație săptămânală (actualitatea informațiilor este importantă) având la bază criteriul valorii, cu rubrici diverse, care să acopere (pe cât e posibil) toate domeniile literaturii și să implice autori din diferite generații. Multă cronică de carte, în care să prevaleze spiritul critic, fără complezențe de gașcă. O revistă cu deschidere pentru polemici inteligente (nu reglări de conturi sau certuri de mahala, cum se mai practică la noi). Strategia de difuzare ar trebui să fie la fel de importantă ca politica editorială, revista devenind astfel o instituție cu adevărat funcțională, prin care să se contribuie la cultivarea consumatorului de literatură.

BASARABIA LITERARĂ

LA INCEPUT DE DRUM

de RĂZVAN VONCU

RĂZVAN VONCU ESTE REPREZENTANTUL NOULUI VAL DE CRITICI ȘI ISTORICI LITERARI DIN ROMÂNIA ȘI AUTOR AL VOLUMULUI „O ISTORIE LITERARĂ A VINULUI”, DEVENIT FAIMOS PENTRU NOUTATEA ȘI CURAJUL ABORDĂRII UNEI PROBLEME MAI PUȚIN FRECVENTATE DE SPECIALIȘTI. DEBUTEAZĂ ÎN 1988. SCRIE CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ, ESEU, LITERATURĂ CONFESIVĂ. COLABOREAZĂ LA MAI MULTE PUBLICAȚII DIN ȚARĂ ȘI DE PESTE HOTARE. ESTE MEMBRU AL UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA, AL ASOCIAȚIEI SCRITORILOR DIN SERBIA ȘI REDACTOR-ŞEF AL REVISTEI „ROMÂNIA LITERARĂ”.

Încep această rubrică, în noua revistă a Uniunii Scriitorilor din Moldova, conștient atât de dificultățile cu care echipa de redacție se confruntă, cât și de responsabilitatea care apasă pe umerii criticului de la București, găzduit în paginile confrăților de la Chișinău.

Mai întâi, pentru că, oricât de mult s-ar fi schimbat situația, față de anii de dinainte de 1989 sau de perioada Voronin, cărțile și revistele circulă greu între cele două maluri ale Prutului. Aș spune, chiar, că mai ușor găsești cărți și reviste de la București la Chișinău, decât invers. Nu există, deocamdată, un sprijin din partea autorităților din stânga Prutului, pentru ca volumele și publicațiile de aici să ajungă la cititorii din dreapta Prutului. În timp ce scriitorii din Basarabia au o lungă experiență a procurării „pe sub mână” de carte românească, noi, cei de peste Prut, ne-am obișnuit să credem că puținul care ne parvine este tot ce se scrie aici.

Și e fals. Apar în Basarabia cărți remarcabile de literatură și istorie, ediții și sinteze critice, fără de care peisajul cultural românesc ar fi incomplet. Neputându-se, măcar, informa corect și complet cu privire la noile apariții, criticul se află, fără voia sa, în flagrant delict de părtinire. Este o culpă pe care nu o accept deloc cu seninătate și împotriva căreia mă străduiesc să lupt atât cât se poate, procurându-mi cărți din toate regiunile

culturii române. Căci, în paranteză fie zis, nu e ușor să-ți procuri, la București, nici cărți de la Cluj, Iași sau Timișoara, ca să nu mai vorbim de centre literare mai mici. În special poezia și critica literară sunt defavorizate de marile rețele de distribuție de carte, care nu fac să circule decât volumele vandabile, din genuri populare.

În al doilea rând, pentru că, împiedicată atâtea decenii să ia contact cu cititorii ei firești, literatura română din Basarabia este în continuare dornică de o receptare critică promptă și atentă. Când criticul bucureștean scrie într-o revistă din Chișinău, există, inevitabil, o anumită așteptare, ca el să se pronunțe în legătură cu scriitorii de aici. E firesc, însă nu e neapărat productiv. În realitate, scriitorii din Basarabia nu au nevoie de publicitate literară, căci sunt scriitori buni și foarte buni, care se susțin singuri, atunci când operele lor circulă. De asemenea, ei trebuie susținuți critic mai degrabă în presa literară din cealaltă parte a Prutului, acolo unde se joacă, de fapt, deplina reintegrare culturală. Aici, la Chișinău, criticul „de dincolo” ar trebui, în opinia mea, să facă altceva.

Rubrica pe care o deschid astăzi, sub acest titlu care trimite explicit la o prestigioasă revistă interbelică, nu își propune, prin urmare, să fie una de critică regională. Prefer să scriu despre scriitorii basarabeni în revistele din România, acolo

unde numele și operele lor trebuie să circule. Aici voi consemna – nu neapărat sub forma unei cronici de întâmpinare rigide – literatura română în întregul ei. Căci avem mare nevoie să ne obișnuim cu ideea, atât de apăsător rostită de G. Călinescu în prefața *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* (publicată, să nu uităm, în anul în care România s-a luptat cu arma în mână pentru eliberarea Basarabiei răpite), că literatura română este una și indivizibilă.

Prin urmare, voi scrie aici despre scriitori și cărți de pe ambele maluri ale Prutului, despre fenomene literare de ieri și de azi, în ideea că avem un trunchi comun și că prin arterele culturii noastre circulă aceleași teme și motive, aceleași fantasmе, aceleași mituri. Voi propune cititorilor din Basarabia și o dezbatere despre ce rămâne din literatura creată în perioada comunistă. O dezbatere cu atât mai necesară, cu cât reintegrarea literară nu vizează numai scriitorii de azi, ci și clasicii și, de ce nu?, felul în care îi citim, noi, cei de azi, pe acești clasici.

Nu-mi fac iluzia că disciplina criticii poate suplini deficiențele care încă penalizează circulația fi-rească a valorilor între toate regiunile în care se face cultură română. Dar Basarabia merită cu prisosință un efort critic de lectură integrată, în contextul întregului literaturii române.

POEZIE

PUII DE PHOENIX
de MARCELA BENEA
VERSURI NOI

MARCELA BENEA
s-a născut în 1948 în s. Vărativ-Râșcani.
Și-a făcut studiile la Facultatea
de Filologie a Universității de Stat
din Chișinău.

Cartea de debut:

„Zestre” (Chișinău, Editura
Cartea Moldovenească, 1974).

Alte volume:

„Poveste neterminată” (Chișinău,
Editura Literatura artistică, 1988,
prefață de Eugen Lungu);

„Evadare din frescă” (Chișinău, Editura
Cartea Moldovei, 2008);

„Traducătorul de suferințe”
(Chișinău, Editura Prut, 2015).

Redactor superior la
Comitetul de Stat pentru Radioteleviziune.
Membră a Uniunii Scriitorilor din Moldova.

În prezent, lucrează ca redactor
literar la Filarmonica Națională
„Serghei Lunchevici”.

Premii:
Premiul I la Festivalul televizat
de poezie de la Moscova, 1966;

Premiul USM, 2008.

Poemele Marceliei Benea au fost traduse în
limbile rusă, bulgară, ucraineană, letonă,
armeană, georgiană și germană.

LI TAI PEI

Motto: „Și Li Po a murit beat.
A încercat să îmbrățișeze o lună
În Râul Galben. «

(Ezra Pound)

Între două luni își dădu duhul:
una trează pe cer
cealaltă beată ca el
pe valuri plutind lăbărtată
să-i cadă în brațe.

Și-i căzu.

Ce aranjament astral!
Ce potrivire!
Ce întâmplare șocantă!
Ce reîncarnare bogată se așteaptă în viitor!

GORILA

De un punct fix își agăță privirea de gorilă.
Privi privi privi îndelung
se aplecă apoi
și ridică de jos o portocală.

NOIEMBRIE, LA BURSUCENI

L.T.

Cu strălucire rănită
soarele abia se târăște
pe creasta înaltului deal
neatinsă
iarba crește direct din oase curate.
Lacrimi întârziate – roua ce
nu cunoaște un alt obraz
decât mormântul tău.

LITIGIU

Ocupă ilegal o locuință străină.
Pe pragul lui ce dă în subsol
lângă geamantanul lui roșu
pe plapuma lui, roșie
fătă o droaie de căței.
Ea – mamă acum
el – boschetar inveterat
își dispută dreptul la domiciliu.

MARTORI

Dusul nostru
nu avea nimic cadaveric în el
și era înzestrat:
ne vorbea nouă
pentru că noi eram ai lui
și încă ne iubea
ne vorbea într-o limbă plăcută
și plăcut mirositoare.

Adulmecam mireasma
ce ne învăluia
fericiți
intuiam Paradisul
ce-l adoptase
făcându-ne martori reali.

PUII DE PHOENIX

În cuibar de cenușă
căută puii de Phoenix:
piu-piu-piu piu-piu-piu –
cenușa luată de vânt.

ÎN STAȚIA DE TROLEIBUZ

Sus luna scăzută
ca și cum cineva ar tăia-o cu ața
ca pe o mămăligă de aur
jos un om al străzii

în stația de troleibuz
pe o bancă
încearcă s-adoarmă.

Îi va readuce somnul în vis
căminul matern
sau un gol îl va ține suspendat
imponderabil și fără speranță?

Jumătate de lună – o casă și ea
mergătoare pe cer
rece
neprimitoare
tăiată de o tainică ață
necruțătoare ca viața
omului singur
întins pe o bancă
bolnav
în stația de troleibuz: Bulevardul Traian.

ROMANCIERUL POET

Nimic serios
cu poezia doar cochetezi
un roman e altceva
un roman are dimensiune
și viziune
pentru mulți – o zăbavă
pentru tine – un câștig pe măsură
nu doar renume
pe când poezia –
nici tu fecioară
nici tu bogată
deși frumoasă
nimeni n-o vrea de nevastă.
Stă pe rafturi în librării
fată bătrână nepoftită la dans.

OBICEI

Are obiceiul să macine
tot ce e sămânță de gând –
prafuri pentru singurătatea sa incurabilă
mod de polenizare a filozofiei.

PENTRU ARMONIZARE

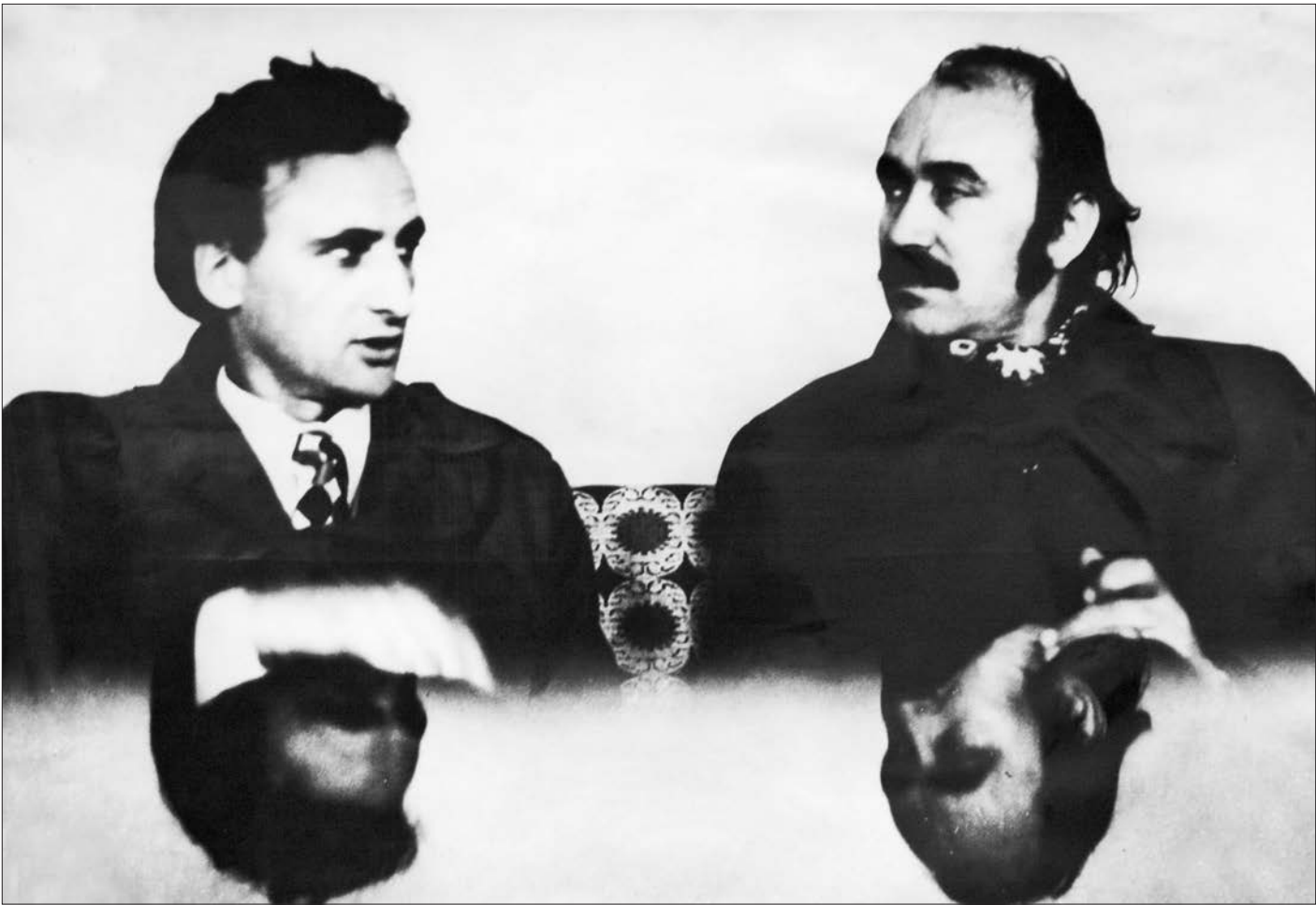
Viețui în locuință socială
din alocatii și pensie socială
când i s-au terminat zilele
pentru armonizare a fost înhumat
în Cimitirul Sărmanilor.

Dar n-a fost totul chiar atât de urât:
i se zicea odată conașul
iar când lucrurile s-au schimbat radical
Parisul și cursele de cai
i-au atenuat frustrările.

Odihnească-se-n pace!

VOM VISA

Mă pot lua de râsul tău insolent
de hainele-ți mototolite
de glumele fără perdea
de funia lungă ce-ți arde palmele
de parcă ai lega mănunchiuri
de poezii, pentru foc –
o sobă fierbinte ne va încălzi la iarnă
fără să ne coste ceva:
doar idei răsuflate
sentimente lipsite de valoare
zgârcite metafore.

FOTOGRAFE |
NICOLAE RĂILEANU

Grigore Vieru și Gheorghe Vodă, discutând în oglindă.
1978.

În nopțile lungi
vom bea ceai verde
ne vom ospăta cu orez alb chinezesc
s-ar putea să ni se arate în vis
un poet puțin turmentat
dar autentic
chinez
născut înainte de Hristos
până la moarte fidel poeziei –
reginei inimii sale.

MUNCA CE-NNOBILEAZĂ

Slavă ție, muncă ce-nnobilezi
muncă tu ce golești creierul
ce ostenești trupul
ce muncești omul
muncă silnică călare
pe spinările încovoiate ale unora!

Înnobilată de muncă
tu piramidă a lui Keops!
La fel și tu

Mare Zid Chinezesc, să trăiești!
Slavă muncii,
Gulag sovietic din înzăpezita Siberiei!
Muncă involburată pentru patrie
ce-ai încununat tineri cu tifos și paraziți!
Slavă și ție, robie resuscitată
cea de azi
obraznic înflorind la început de mileniu trei!
Muncă și bani.
Banii visați, dacă vin...
Muncă la negru
muncă pentru toate culorile
câtă noblețe aduci migrantului mort
departe de casă
migrantului pierdut
despre care nu se mai știe nimic?
Muncă neobosită
ce nu te mai termini niciodată
muncă preluată cu demnitate de viermi
ascunsă
la loc întunecat
neafișată
și unde o rumoare oarbă
rece și umedă
ține loc de slogan.

NOI
APARIȚII
EDITURA
CARTIER

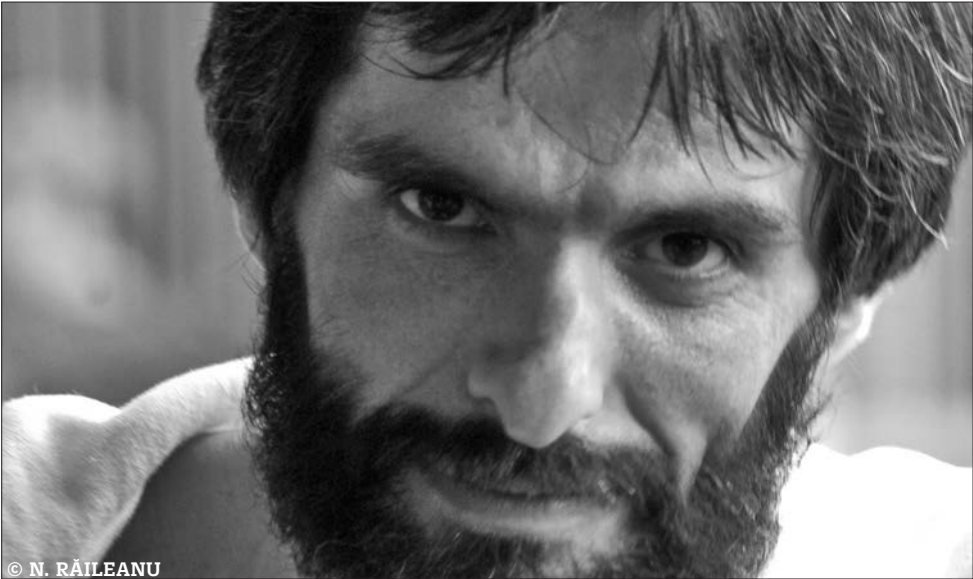

EUGEN LUNGU
PORTRET DE GRUP
Ediția a II-a | După 20 de ani

VORBIRE ÎN PUSTIU

RELECTURI

de GHENADIE NICU

© N. RĂILEANU

„CRISTIAN TUDOR POPESCU E UN SPIRIT – DINCOLO DE APARENȚE – INCAPABIL DE CONCESII, FĂCUT SĂ-ȘI DUCĂ BĂTĂLIILE PÂNĂ ÎN PÂNZELE ALBE, ÎN POFIDA TUTUROR, CU UN FANATISM AL IDEALITĂȚII ȘI CU O LIPSĂ DE HUMOR CE REVELAU CLIPĂ DE CLIPĂ UN FOND ASPRU, DE MONAH STRĂBĂTÂND PRINTRE MONDENITĂȚI.”

**CRISTIAN
TUDOR
POPESCU
SPORTUL MINȚII**

**București
Editura Humanitas
2004**

Nu mai țin minte exact în ce împrejurări l-am descoperit pe Cristan Tudor Popescu. Eram, probabil, la Iași sau la București, oricum în partea cealaltă, pierdut într-un peisaj de valize și baloturi, printre fețe aici preocupate, dincolo abulice. Atmosferă de gară, ore de așteptare, când volumele pe care le cari cu gândul de a li te abandona în pofida condițiilor (ca să nu spun intemperiiilor!) nu se mai pretează lecturii, devin brusc indigeste și le pui la loc, fără a le deschide măcar, cu o sinceră, deși inexplicabilă repulsie.

Sunt momente de fief absolut al presei; nu poți citi, atunci, decât ziare, indiferent de valoarea și conținutul lor. (Breasla ar trebui să se întrebe, de altfel, așa cum a făcut-o într-un rând Andrei Pleșu – a se vedea *Chipuri și măști ale tranziției* –, în ce mod se citesc la noi gazetele, cum se receptează mesajele din cuprinsul lor, în ce stări de spirit cad ele, eventual chiar ce sensibilități atacă: chestiuni doar aparent gratuite și oțioase, cercetarea putându-ne lămurii, între altele, misterul persistent al inadecvării și zădărnicia patetică a atâtor editoriale pătrunse altminteri, *of course*, de cea mai aleasă simțire patriotică...).

Fusesem, până atunci, un fan Cristoiu, cum se spune, fascinat de simplitatea lui tranșantă și de ceea ce s-ar putea numi confortul certitudinii. Comentariul pune ordine în lucruri, haosul din afară căpăta, în textele zilnice ale editorialistului, coerență și procesualitate; devenea, adică, inteligibil. În fond, Cristoiu livra un sens cititorului. Într-o lume debusolată, asta conta, probabil, enorm și popularitatea gazetarului

(presupunând că se va scrie odată un studiu asupra presei românești în tranziție) ar trebui explicată, cred, prin acest insolit efect psihologic. Stilul, iată, nu e doar omul, ci și resortul intim al sufragiilor de care ajunge să se bucure...

Evenimentul zilei însă nu mai era, se epuizase, așa că am cumpărat ce se mai găsea, inclusiv un număr proaspăt din *Adevărul*, cotidian pe care, de nu mă înșel, îl zărisem odată (pe când Prutul mai era pavoazat cu flori!) și prin chioșcurile de la Chișinău. Editorialul discuta – ca să vezi! – chestiunea minorităților sexuale în România. Amănuntele îmi scapă, dar îmi aduc aminte, vag, că la mijloc era vorba de o anume presiune venind dinspre Europa deplinei exemplarități cu privire la această, cum să nu, urgisită categorie socială. Nu știu dacă ulterior C.T.P. și-a antologat articolul (cum a făcut-o cu altele în *Timp mort*, de exemplu, sau, mai nou, în *Sportul minții*, de care mă voi ocupa în continuare): rândurile acelea îmbinate cu vitriol, lucide până la limita suportabilității, ar fi meritat-o cu prisosință. Vreau totuși să mă fac explicit (mă rog, spre a fi până la urmă *politically correct*): nu subiectul și nu sarcasmul semnatarului m-au câștigat (după lectura pamfletelor argheziene e și foarte greu să te entuziasmezi de alte mostre ale genului), ci spiritul aceluia material. N-am știut atunci să-l definesc – impresiile se decantează în timp –, dar am simțit că ceea ce plutea peste amănunte și tensiona argumentația nu era o exasperare de circumstanță, un sentiment pasager, o umoare (ce greu nimerim uneori noțiunile!). Era parte dintr-un întreg, vădea caracte-

rul. Puține lucruri din presă își descoperă și o latență. O sintaxă foarte fermă, în fond austeră, plastică doar în măsura în care servește preciziei, deci utilitară, ca să zic așa, scurtcircuitând apropourile în direcția fondului. Un asemenea mod al dicțiunii nu putea fi decât marca unui aliaj bine vitrificat dintre temperament și concept. La caracter trebuie, astfel, adăugată viziunea: umoarea era bine infuzată în sistem! Cine a avut parte, o viață, doar de perifraze n-ar fi putut ignora nicidecum izbitoarea diferență. M-am întrebat atunci, mă întreb și acum, când presa românească, iată, continuă să pătrundă furtiv pe mesele noastre, în doze simptomatic de parcimonioase (nu-i vorbă, înțeleg că cineva ține morțiș să ne prezerveze candoarea, ca pe un bun electoral inalienabil...), cum ar fi arătat ziarele noastre în condiții de concurență manifestă și imediată cu media de dincolo de Prut? Ce modificări la nivel valoric s-ar fi produs? De fapt, înainte de a ne pune problema valorii, trebuie formulată o chestiune infinit mai nevalgică, ținând de mentalitate: abia asta face chipul generic al presei. Cu modele atât de redutabile sub ochi (minus pildele execrabile, bineînțeles), cititorul poate că s-ar fi întrebat, într-un târziu, de unde, dar mai ales până când inhibiția, bâlbele, agramatismele, toate racilele care îți sar în ochi când desfaci ziarul, plus – ca să nu uit esențialul – obediența așa-ziselor lideri de opinie, incredibila lor demisie morală? Interogația poate fi uneori mai eficientă decât calul bălan și sfântul aferent din cui...

Am fi putut bifa, vreau să cred, măcar fluentă de nu percutanță, sau înalta corectitudine, dacă nu și

verticalitate într-un domeniu, vai, acaparat de cenușiu și servitute. Dar prestația acestui gazetar (să nu ne ferim de adjectivul „mare”: nimic mai strict în contextul de față) ridică și o altă serie de întrebări apropo de lumea presei noastre. Una, cel puțin, din șirul lor, se impune inexorabil prin forța însăși a comparației (un trop tiranic!), obligându-te s-o adopti în răspărul orgoliului și, de ce să nu fim sinceri, a ultrapatriotismului local. Anume: a fost oare la noi posibil un tip de personalitate similar? Nu neapărat afirmată, proiectată în expresie (la câte susceptibilități au proliferat pe aici mai ales în ultimul deceniu de, cică, libertate a cuvântului, dezideratul e aproape utopic); dar în sine, ca dat existențial, ca mod suficient sieși de a gândi și reacționa. Ca entitate, într-un cuvânt. Am avut condițiile propice constituirii unei asemenea tip de conștiință?

Nu cred că pun întrebări puerile. Răspunsul ne-ar releva ceva din morfologia noastră profundă și poate că ne-ar da o perspectivă asupra calității materialului uman de aici, deschizând simultant atâtea alte uși din straturile superioare, acum încuiate cu toate lăcățele posibile. Cine a uitat faimoasele emisiuni polemice de acum câțiva ani, difuzate cândva pe TVR-1 cu participarea editorialistului de la *Adevărul*? Un om costumat fără pretenție, stil sport, privind spre oponent parcă dincolo de contingente și întrebând sec, complet imun la orice radiații de notorietate, cu o precizie în stare să descurajeze până și pe demagogii de carieră. Un spirit – dincolo de aparențe – incapabil de concesii, făcut să-și ducă bătlăile până în pânzele albe, în pofida tuturor, cu un fanatism al idealității și cu o lipsă de humor ce relevau clipă de clipă un fond aspru, de monah străbătând printre mondenități. Acesta simțeam că este reversul replicilor, mecanismul care configura mimica și determina gestul. Până și Dumnezeu ar fi încercat un frison, pus în colimatorul acestei conștiințe programate parcă să încerce respect numai în fața adevărului („singura opțiune cu adevărat patriotică”, zice analistul). Și cum doar grație faptului că s-a abolit livreaa mai putem deosebi azi comentatorul de lacheu, pe micul ecran dar și aiurea, e lesne de închipuit cum se percepea la noi un asemenea spectacol de personalitate...

De la omul în carne și oase însă (pata stănesciană de sânge!) la omul scriptic distanța e ca de la eboșă la produsul finit – pe un traseu de-a lungul căruia nuanțele abundă și se precizează. Ce părea, inițial, cum sugeram, doar un termen al afectului, o gramatică umorală, cel mult psihanalizabilă (și câți n-ar fi operat bucuroși o asemenea reducere: „iar deasupra tuturor...”), în pagina de tipar își schimbă statutul, urcă în demnitate de concept. Temperamentul de care pomeneam capătă astfel consistența unui *weltanschauung*. Spectaculară pe latura ei așa-zicând cazuistică, la nivelul dezbaterii sau al pledoariei, *Sportul minții* tre-

buie citită mai cu seamă pentru acest miez immanent al ei și figura de profunzime pe care o conține: editorialele de aici (inclusiv „Break”, ficțiunea din ariergarda volumului: cumplit ecorșeu al spiritului confruntat cu propria limită) sunt, în primul rând, un document de interioritate; ele au o valoare mai curând autoreferențială decât – păstrând în termenii lui Tudor Vianu – una tranzitivă. Și oricum, înaintea unui model stilistic, instituie unul uman.

O mărturisire, între toate, mi se pare emblematică, exhaustivă ca relevanță în această ordine: „Nu mi-a plăcut să câștig ușor. Aproape că nu victoria m-a interesat vreodată cu adevărat, ci liniștea conștiinței că am dat din mine tot ce se putea”. Nu e o simplă profesiune de credință! Nucleul acestei, pe cât de admirate, pe atât de temute și hulite personalități, cum observă într-o cronică Dorin Tudoran, treapta ei ireductibilă aici se află. Reacțiile devastatoare de la suprafață, forța exponențială a loviturii, tot ce transformă obișnuitul demers jurnalistic într-o filipică superioară (Cioran ar fi citit-o cu plăcere – publicistica celui care a părăsit SF-ul pentru a cauteriza contrautopiile realității, „toxicitatea enormă a mediului de tranziție” e nutrită de aceeași mizantropie sacrificială ca și *Schimbarea la față...*) aici se originează. Aici, unde pașii către scop sunt indiscutabil mai importanți, unde moralitatea mijloacelor contează în grad absolut, unde eficiența – altarul cu atâtea jertfe! – e condiționată etic. Nu succesul facil – pare a spune corolarul –, ci victoria istovitoare, „greă”, în stare să angreneze conștiința, efortul care te grevează moral. Abia astfel îți procuri calmul și echilibrul magic cu alteritatea propriei conștiințe. Cristian Tudor Popescu nu vorbește întâmplător de „marii isihastă”, care „sparg bariera umanului în drumul lor către Dumnezeu”: este el însuși unul din stirpea lor. Ca și congenerii săi, nu are decât un singur adversar: propriul creier, suspectat mereu de a fi pasibil să trădeze sau să abdice, ori să dezerteze în momentul decisiv. „Dacă însă reușești să-l stăpânești, să-ți bagi mințile în cap, atunci te invadează o siguranță, o liniște interioară de nedescris”...

Cu o miză atât de înaltă – beatitudinea –, sportul nu poate fi privit decât ca religie (cu „templele, ritualurile, figurile ei sacre”, cu „aceeași luptă disperată cu sinele în căutarea grăuntelui dumnezeiesc din om” – deci ca mijloc de distilare a umanului, de decantare a esențelor lui tari) și, implicit, ca „refugiu de legendă al moralei” („unde lucrurile se tranșează pe teren” – în deplin fairplay – și „unde cel mai bun învinge”; cu alte cuvinte, unde impostura și falsele ierarhii nu sunt, măcar prin definiție, admise).

Utopia aceasta (aproape subliminală, aș fi tentat să cred) impune regimul reacției și reglează unghiul de tragere. De aici aerul ușor fanatic, de aici inclemența, inaptitudinea de săvârșită pentru compromis. Totul ia naștere în falia care separă orizontul

FOTOGRAFIE | NICOLAE RĂILEANU

Ion Druță, Vasile Vasilache și Dumitru Fusu. Teatrul „Luceafărul”, 1973.

așteptării de cel al percepției: vitriolul se prepară în retortele decepției! Asta explică de ce evenimentul sportiv este invariabil un pretext de reflecție politică sau dizertație morală, premisa unor „divagări utile”. Ochiul culisează mereu de la ceea ce se întâmplă pe teren la conotația politică sau socială, de la gestul concret la acolada lui virtuală, într-un mod, aș spune, obsesiv și irepresibil. Un meci al naționalei, din '94, câștigat fastuos, printr-o concertare miraculoasă de forțe: „O însuflețire extraordinară, aducătoare de lacrimi în ochi, i-a legat ca un circuit de înaltă tensiune pe ai noștri: când Stelea para incredibil o minge, parcă erau piepturile tuturor adunate în mânușa lui, când marca Răducioiu, parcă vedeai, ca într-un trucaj cinematografic, încă trei-patru bocanci izbind mingea”.

Un spirit calofil ar fi rămas la această exultanță; editorialistul (convins că „gazetarul trebuie să rămână treaz în mijlocul sărbătorii, cu ochii pe zbârciturile din imaginea victoriei”) comută perspectiva și descoperă o analogie tonifiantă, dar pe o altitudine greu de bănuț: „s-a văzut în această noapte de vis ce pot face niște meseriași români când sunt lăsați să facă, într-o atmosferă de concurență loială, sub o conducere de înalt prestigiu moral și profesional. Am întrezărit, ca într-o străfulgerare, ce va putea să însemne, în Europa și în lume, o Românie nedezebinată, o Românie sănătoasă și puternică, ridicată pe un efort comun, rezultat nu din ciuntirea, ci din potențarea la maximum a individualităților de valoare”...

Câțiva ani mai târziu, sub Hagi, naționala va suferi un eșec umilitor. „Un om de onoare, observă atunci cronicarul, și-ar fi pus demisia pe masă la sfârșitul meciului”. Dacă n-a făcut-o, cel în cauză „ar fi putut măcar să explice presei, minunaților suporteri de pe stadion, țării întregi ce s-a întâmplat”. Ei bine, „n-a fost

[semnatarul nu știe să cruțe!] în stare să exprime nicio idee cât de cât plauzibilă”. Or, „pe principiul «las' că merge, mă descurc eu, ce mare brânză», el a săvârșit greșeală după greșeală încă din pregătirea meciului” (cine declară înaintea ostilităților că „nu e o catastrofă dacă nu ne calificăm”? „Dar ce să ne mirăm de stilul «la plesneală» adoptat de Hagi în calitate de conducător – se întreabă în fine, excedat, autorul (și iată principiul conotativ de care vorbeam, acolada către planul superior al chestiunii!) – , de vreme ce, de decenii încoace, această țară este condusă de «plesnitori»? Câți halucinați n-am văzut în anii din urmă năpustindu-se în fotolii de miniștri, de premieri și președinți, fără a avea minime noțiuni de administrație, management, economie, relații internaționale, dar întăriți în cuget de principiul «las' că merge, mă descurc eu»? Și e vreunul din ei care să nu fi etalat aceeași nerușinare ca Hagi, refuzând să se considere răspunzător pentru dezastrul lăsat în urmă?”...

Mecanismul extrapolării funcționează uneori și în sens invers, într-un fel aproape halucinant, cu o tentă suprarrealistă (marca, de fapt, a unui sarcasm corosiv!): „Stând și privind peisajul nostru politic în aceste zile olimpice [suntem în august 1992!], singura imagine care îmi vine în minte este cea a unui meci din fosta (o mai exista și acum?) categorie Onoare” – însumând ratați și bovarici, întrucât „găseai aici toată gama de jucători, de la tineri ieșiți din juniorat, care nu reușiseră să prindă o echipă de divizie, până la tătici purtând tricouri cu burtă, gata oricând să-ți livreze gratis amintiri din glorioasele lor meciuri cu *Unirea Mănăstirea* sau *Torpedo Zărnești*. Câte-o fostă vedetă aproximativă, dată afară de la Steaua sau *Dinamo* pentru beții și absențe de la antrenamente, poza pe aici în Beckenbauer sau Cruyff”.

FOTOGRAFE |
NICOLAE RĂILEANU

Marin Sorescu, ascultând o voce lăuntrică. Ialoveni, 1993.

O fotografie de epocă, trebuie să înțelegem, cu valoare însă de portret esențial (corespondențele se pot, la rigoare, identifica!) al „masei successorale”, rămasă după Ceaușescu: „activiști expirați, băntuiți de refulări ierarhice, foști «progresiști» acum îngrozitor de anacronici” (tabăra guvernanților) sau „mediocrități intelectualiste” (opoziția). Jocul de similitudini determină, în cele din urmă, o substituție de mijloace și iată pronosticul invadat de jargoa-nele altui domeniu, malițios tocmai prin dezinvoltura căpătată: „În aceste condiții, rezultatul meciului de slab nivel tehnic, jucat cu peluzele pustii, care vor fi alegerile din toamnă, nu mai interesează «în sine», ca să citez pe un titan al politicii românești. La capătul lui, adică în 1996, cred că România va putea alinia, cu «juniorii» care au acum sub 40 de ani, primele echipe politice competitive de după ‘89”.

Dar în cauză nu sunt numai „duelurile securisto-partinice din culisele meciurilor” sau „meciul din tribuna oficială între rubedenii de dictatori și generali de securitate”, desfășurat în paralel cu meciul din teren (o paralelă recurentă!). Nu e nici faptul, de exemplu, că sportul, în România, a devenit un teren propice pentru cele mai josnice inginerii financiare („nașul Sever Mureșan, capo di tutti capi!”). Toate astea (și atâtea altele: dosarul e uriaș!) au încă aspect de anecdotă, respiră a fapt divers. Infinit mai grav e ceea ce editorialistul numește degradarea sentimentului național: un fenomen ale cărui consecințe, pe termen lung, cu greu se pot imagina. În cursa pentru Cupa Mondială (suntem, să precizez din nou, în anul 1998) naționala lui Iordănescu e hulită la București de suporterii Stelei, pe motivul apocaliptic că aceia ar avea „niște conturi de reglat în planul rivalităților de club”, cu *Rapidul*. Tribunele din Ghencea – asta chiar trebuie parafrizat! – aplaudă când, într-un duel

aerian cu un jucător paraguayen, Stelea – conaționalul lor! – a fost lovit la cap. „Probabil că satisfacția maximă ar fi fost scoaterea lui Stelea pe targă de pe teren și trimiterea lui la spital sau direct la morgă”, nu-și reprimă C.T.P. fierea. Fundașul Cristian Dulcă – un alt român! – e luat cu huo și fluierat pînă când cedează psihic, pentru o greșeală în fond explicabilă: Ghencea nu se închină decât idolilor locali. Câți vor fi văzut aici cel mult aspectul meschin al lucrurilor, inflamația vanității, fără a observa simptomul lugubru din subsidiar? Tribunele sunt însă un eșantion prin excelență social: „procesul transformării României într-un vis urât a intrat într-o nouă etapă, invadând zone întinse din mentalul colectiv. Disoluția autorității, care macină toate instituțiile statului român, se face din plin simțită și în fotbal. Numai o deșănțare dezgustătoare, ca cea care zguduie lacom întreaga societate românească, putea să-i determine pe suporterii Stelei să insulte jucători ai unei naționale”... Când, apoi, în același 1998, naționala i-a bătut pe columbieni, străzile Capitalei s-au umplut de mutre patibulare, de răniți și capete sparte, iar o „hoardă animalizată” a proferat injurii („incalificabilul «Am bătut maimuțele!»”) în fața Ambasadei Columbiei...

„Asistăm, spune cronicarul, la un adevărat cult al violenței fizice și verbale care se dezvoltă în jurul fotbalului românesc” și atrage atenția celor care nu merg la un meci decât în tribuna VIP-urilor că adevăratul pericol care paște România – „poate mai mare decât marasmul economic sau colapsul financiar” – este degradarea relațiilor umane. Pentru că ce sunt „urletele de gorile turbate ale galeriilor steliste, rapidiste sau dinamoviste [care] întrec orice imaginație în materie de obscenitate, scatologie și morbid, enunțând perversiuni sexuale înfiorătoare aplicate mai tuturor

organelor corpului omenesc, vii sau moarte, dominate de atotprezenta «muie»”, „mareea neagră care inundă fotbalul românesc”, dacă nu semnele unui fond atins grav de malignitate, „buboaiele care izbucnesc din adâncul cangrenat al societății românești ajunse la mahalaia lumii civilizate”? „Brigate Pantelimon”, o falangă a suporterilor dinamoviști, se declară nonșalant „segment social de dreapta (neonazi)” și nu ezită să mărturisească, pe Internet, că urăște „țigani și parveniții, adică steliștii și rapidiștii!”. Galeria Stelei zbiară la un meci cu *Rapidul*: „Un milion de ciori, o singură soluție – Antonescu!”. Alte găști umblă sub denumiri ca „Gardia”, „Legione” etc. și agită simboluri mortuare. „Copii între 13 și 21 de ani, notează editorialistul, deprind la această vârstă critică «mândria» de a crăpa o țeastă sau de a frânge o mână”. Ce? „Se supără Dumnezeu dacă înjur și scuip un semen? Nu se supără. Se supără Dumnezeu dacă-i rup dinții făpturii sale? Nu se supără. Se supără Dumnezeu dacă îi scot creierii la vedere? Uite că nu zice nimic”. În fine: „Nu mai există modele, nu mai există repere, nu mai există frică de nimic, nici de autorități, nici de Dumnezeu. Rămâne doar tentația continuă a violenței oarbe, ca o provocare adresată lumii și cerului”...

Exemple de felul acestora sugerează, cum spuneam, și un portret indirect (Cristian Tudor Popescu va scrie, la un moment dat: „am publicat în ziarul *Adevărul* un sentiment” – ca dovadă a latenței de care vorbeam!), dar lasă totodată loc și pentru ordonarea conceptelor. Din toate pînă la urmă se decantează ceva coerent, cu caracter sistematic – un *weltanschauung*, spre a-mi relua termenul. *Sportul minții* este o carte de moralist. Pomenisem de aerul ușor fanatic și de inclemență. Vorbele acestea nu infamează. Ele traduc o incoruptibilă rigoare de fond și, prin grila lor, se înțelege mai bine de ce responsabilitatea primează în

fața talentului („Idolii mei n-au fost sportivi talentați, ci responsabili”, spune autorul în „Cuvânt înainte”) și de ce demnitatea e pusă, în același spirit de mare asceză, înaintea libertății.

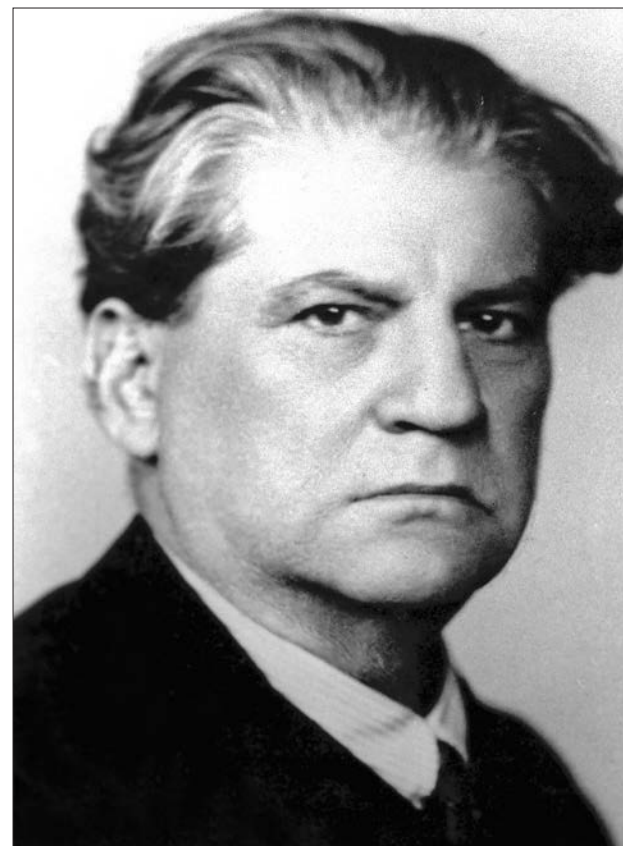
Cazul Laviniei Miloșovici, apărută goală într-o revistă, se cunoaște. În 1992, redactorul-șef al *Adevărului* îi dedica, aș putea spune, un veritabil poem, vorbind de privirea faimoasei gimnaste: „Tot calmul, toată puritatea și hotărârea din lume stau adunate în acești ochi. Alături de un bărbat cu o asemenea privire poți să faci o incursiune în liniile inamicului, să pui la cale un atentat sau să treci printr-un lagăr de concentrare”. Zece ani mai târziu însă imaginea idolului în vulva goală (preiau sintagma editorialistului!) îl zgârie atât de tare (și de retortele decepției am vorbit!), încât verdictul cade cu greutate de fontă: „am trăit acum, la vederea corpului ei gol în culori de revistă, starea de spirit pe care ți-o dă vederea unui cadavru în putrefacție”. Evident, răstălmăcirile n-au întârziat, prilej pentru o nouă intervenție, acum pe deplin clarificatoare: „Subsemnatul e de părere că există ceva deasupra libertății [„e corpul lor, sunt libere să facă ce vor cu el”, i s-a replicat] și a vieții – demnitatea. Dacă trăind și exersând libertatea îți pierzi demnitatea, atunci nu meriți să fii liber”... O morală în acțiune, iată ce sunt, în ultimă analiză, paginile acestei cărți.

N-aș vrea totuși să închei fără a răspunde întrebării anterioare, aceea privind posibilitatea în sine a unui tip similar de personalitate. De fapt, e abia o schiță de răspuns ceea ce intenționez să spun. S-ar putea să nu am dreptate și realitatea, în mișcarea ei, să infirme o teză care, acum, mi se pare imbatabilă. Anume: nu cred că am fi putut da, în condițiile noastre, ceva asemănător ca anvergură și acuitate. Și nu e vorba, Doamne, ferește, de talent, mă grăbesc să liniștesc pe toată lumea, îndeosebi pe susceptibilii titlurilor și ai stagierilor de tot felul, personalități simandicoase, clasificate pe picioare. Nu! Talent avem cu carul, tot românul s-a născut poet, basarabeanul, în ciuda propensiunilor sale autarhice, așijderea, deci nu încape vorbă. Mă refer la structură, la acel ansamblu de nervi și idei care fac omul – apanaj nu doar al Providenței, ci și, hélas, al împrejurarilor sociale. Dumnezeu nu poate suplini istoria. N-o poate, din nefericire, nici concura: după atâtea ani de teroare și disoluție, în creuzetul acesta numai demnitatea ne-ar fi putut cristaliza, ca azi să fi avut măcar o premisă, de nu un argument, în emulația care ne mai inflamează apropo de partea cealaltă (de Prut, bineînțeles!). Iar talentul fără demnitate nu e doar alexandrinism pur, ci și – câte exemple la dosar! – un potențial delincvent. O practică a demnității, îndelungată și – esențialul – colectivă, iată ce aș recomanda, prin urmare, dacă vorbirea în pustiu nu ar fi încă, la noi, un gen viu și în plină expansiune...

ANIVERSARE

CONSTANTIN
STERE,
ROMANCIERUL

de ALEXANDRU BURLACU

Constantin Stere, omul de o mare forță fascinatoare, a avut un destin emblematic. A întemeiat partide, a gândit doctrine, dar nu a râvnit vreun post ministerial sau onoruri guvernamentale. Exclus din viața politică, Stere dictează romanul *În preajma revoluției*, care îl înscrie printre cei mai interesanți prozatori interbelici și care e „contribuția cea mai însemnată a Basarabiei în literatura noastră” (Pompiliu Constantinescu). Nimic mai valoros decât acest roman-fluviu Basarabia n-a dat. Nimic mai discutat în contradictoriu, atât la data apariției, cât și pe parcursul nenumăratelor re-lecturi ale operei. Stere a avut parte de elogiile și contestările, reinterpretările și reconsiderările celor mai distinși critici ai epocii. Începând cu anii '90, interesul deosebit pentru acest roman se explică nu numai prin motive extraliterare, ci și prin cele de natură să elucideze esența adevărată a unui roman, orice s-ar spune, fără precedent în literatura română, o apariție necanonică prefigurând paradigma postmodernistă, cu largi și multiple relații intertextuale. Romanul postmodern neglijează distincția dintre realitate și ficțiune și condamnă amestecul lor. Pentru acesta, realitatea este textul însuși. E o idee lansată de Corin Braga. Mărturisirile lui C. Stere sunt cât se poate de relevante în acest sens: „Acest roman nu este o autobiografie și nici măcar biografia unui alter ego. Vania Răutu nu sunt eu, iar viața lui intimă nu are nimic comun cu a mea. Este adevărat că am utilizat amintirile mele, cum ar face orice scriitor. Dar experiențele mele personale au fost selecționate, condensate, grupate și stilizate în jurul personajului principal numai în scopul de a da o icoană a realității și fără nici un alt raport cu persoana mea... Totul e ficțiune și

totul e realitate. Invenția artistului este și ea în strânsă legătură cu experiența artistului. Ficțiune pură nu cred să existe. Totdeauna ficțiunea își are rădăcini în realitate și pornește de la datele reale, amplificându-le și depășindu-le... Iar între acțiunea personajului și epoca și mediul înfățișat va exista totdeauna o relație de reciprocă explicare, pentru ca ficțiunea să se transforme în realitate. Sau, mai precis: pentru ca realitatea să existe în ficțiune”. Acuzațiile ce i se aduc lui Stere precum că ar fi șters granița dintre realitate și literatură ne trimit la gândul că nici Dante n-a procedat corect când își introducea în „infern” dușmanii săi politici.

nul începe ca atare cu volumul al doilea, cu *educații sentimentale*, cu probleme între *părinți și copii* (ca la Turgheniev). În formarea protagonistului, dragostea maternă e înlocuită cu dragostea unei simple țărance de pe moșia lor. Apoi elev, licean, „copilul minune” devine, la Chișinău, un narodnic convins. De aici – la penitenciarul de la Odesa. Vania Răutu trece școala vieții în infernul siberian, până devine deputat, om politic în țara mult visată.

Masa de creativitate, ceea ce îl impresiona pe Stere la Tolstoi, constituie caracteristica fundamentală a romanului *În preajma revoluției*. Stere are și vocația de povestitor. Imagologia Rusiei cuprinde mai

tiv cu excrescență parazitară și cu, dedesubt, o grupare etnică amorfă, redusă la o speță zoologică. Nu interesează veridicitatea istorică, așa cum nu interesează în *Călătoriile lui Gulliver* ori în *O scrisoare pierdută*. Ciubăreștii întruchipează formele maioresciene într-un chip caricatural. După ce face o paralelă între campaniile electorale, criticul notează: „Recunoaștem tranzacțiile, limbajul din *O scrisoare pierdută*... Canta e un Cațavencu, la fel Nitza Vasilescu; Tică Vasilescu e un specialist cu metodă personală în cum-părarea voturilor, Cristofor Arghir e demagogul... Themistocles se însoară cu o nemțoaică numai fiindcă e savantă ca și el, dar o gonește

(1865-1936) | 150 DE ANI DE LA NAȘTERE

Se știe că *În preajma revoluției* acoperă o perioadă de o jumătate de veac, din a doua parte a secolului al XIX-lea până la începutul secolului al XX-lea. Primele cinci volume – vol. I. *Smaragda Theodorovna*; vol. II. *Copilăria și adolescența lui Vania Răutu* (1931); vol. III. *Lutul* (1932); vol. IV. *Hotarul* (1933); vol. V. *Nostalgii* (1934) – modelează realități din Rusia, celelalte trei – vol. VI. *Ciubărești* (1935); vol. VII. *În ajun* (1935); vol. VIII. *Uraganul* (1936) – țin în general de „patria ideală”, România.

Realitățile naratoriale pe parcursul celor opt volume suferă metamorfoze substanțiale. În funcție de spațiu și timp, „memoria epică” îi oferă din abundență lui C. Stere un model literar sau altul. Simplificând mult, imagologia acestor două civilizații (culturi), dictează predominanța unui sau altui model literar. În definirea romanului critica a fost tentată să identifice la orice pas modelul prezumtiv. Bildungsroma-

multe perspective. Siberia e văzută fie într-o viziune turghenieviană (descrierea naturii, conacelor), fie dostoevskiană (descrierea penitenciarelor care, alteori, au proiecție dantescă).

Pentru construcția imagologică a României este revelator mai ales volumul *Ciubărești*. S-a ridicat unanim problema degenerării romanului în pamflet politic denigrator. Nicolae Manolescu, reluând o sugestie a lui G. Călinescu, consideră, în răspăr cu contemporanii lui Stere, că volumul *Ciubărești* „e un roman satiric, pe alocuri remarcabil prin sarcasmul corosiv. Metoda însăși, swiftiană la origine, are similitudini cu a lui Argezi din *Țara lui Kutu*. Ciubărești este un oraș imaginar, întemeiat de Ciubăr Vodă, cu instituțiile, moravurile, partidele, istoria și geografia lui. Satira politicianismului e teribilă. Ciubăreștii înfățișează, după expresia unui localnic, un stat fără societate, cu un aparat administra-

excedat de pianul, papagalul, câinele de care nevasta nu înțelege să se despartă. Asemenea scene de umor absurd sunt în proza lui Anghel și Urmuz. La teatrul local nefiind closete, domnii în frac și cu floare la butonieră întocmesc în pauze un grațios semicerc în strada din fața intrării”. Cu alte cuvinte, „schematismul nu mai e supărător aici fiind vorba de satiră. C. Stere ascundea un comediograf, un observator caustic al moravurilor”.

Romanul lui Stere poate fi privit nu numai ca un roman mimetic, dar (poate chiar în primul rând) și ca un text în discuție cu alte texte. Anume *intertextualitatea*, în cazul dat, ne pune în evidență *abundența de modele*, adică „memoria epică”, dar și maniera scriiturii unui mare artist cu o puternică forță de creație. Mai mult, Stere pune începutul unui *model al romanului basarabean*, care astăzi își definește structura.

ROZA VÂNTURILOR

LEO BUTNARU

JURNAL DE ITALIA

(12 IULIE – 14 AUGUST 2015) (I)

12.VII. Chișinău

Cu gândul la întâlnirea cu Italia. Va trebui să facem rocadă de numere: 13 cu 17. În Italia, 13 este numărul norocos, iar 17 – *porta sfortuna* (poartă nenoroc). Asta e în șahul superstițiilor... Să zicem că vom porni într-o zi norocoasă: mâine, pe 13, plecăm la București, de unde, a doua zi, ne vom imbarca în avionul de Bologna.

Prin mail, îl întreb pe Alessandro, soțul nepoatei Dumitra, dacă tatăl său citește în limba franceză. Eu unul presupunând că da, judecând după un volum – un adevărat regalo, cum numesc italienii cadoul, Montesquieu, *Esprit des lois* (Paris, 1860), primit din biblioteca familiei Lotti. Însă Alessandro spune că părintele său a învățat engleza. (Iar presupun: franceza o cunoștea răposata sa mamă.) *Pecato...* – scriu eu, spunându-i că aveam de gând să-i ofer seniorului Lotti cartea mea de poeme, traduse în franceză, apărută la Paris, *Noyau* (Miez). Însă e rezolvabil, Alessandro încurajându-mă: „In questo caso, è interessante e proveremo volentieri a leggerlo anche in francese”. Așa că pun cartea în bagaj. O parte din ea a fost tradusă de regretatul coleg și prieten George Astaloș...

15.VII. București-Bologna-Siena

Ieri, în drum spre Italia, am găzduit la buna și generoasa noastră prietenă bucureșteană Ruxandra Mihăilă. Ne cunoaștem deja de un sfert de secol. Ruxandra continuă să colaboreze la revista *Manuscriptum*, migălește și asupra corectitudinii paginilor unei alte publicații, însă e cu gândul de a se retrage. De altfel, pentru a ne întâlni, reveni de la casa părintească din Făgăraș, pe care o moștenește.

Apoi, dimineată, simplu, schematic: taxi-ul spre „Henri Coandă”, Otopeni, decolarea și aterizarea la aeroportul „Guglielmo Marconi” din Bologna. (Nota bene!: totuși Marconi este considerat inventatorul radioului și nu rusul Popov, precum ni se spunea la școală...) Cu o vădită mândrie de solidarizare feminină, Zinovia remarcă, repetă că – fii atent! – comandantul navei este o doamnă, Laura Gârdu. Nu am

decât să constat că Donna Laura (amintind, firește, de Petrarca) a condus excelent, la aterizare fiind aplaudată călduros de călători. Nu avem bagaje împovărătoare, decât, împreună, vreo 16-17 kilograme. Lumea curge, mergem și noi spre ieșire, întrebându-ne: cine o fi să vadă primii, noi, pe Dumitra și Alessandro, care ne vor întâmpina, sau ei pe noi? „Mai curând ne va remarca Fabrizio”, zice soția. E vorba de strănepotul pe linia surorii Zinoviei, voinic la trei ani fără trei luni. Însă, aveam să aflăm, Fabri, precum e alintat, a rămas acasă, la Siena, cu bunicul Enzo. Iar de văzut primii ne-au văzut Dumitra și Alessandro. Îmbrățișări, pupi-pupi, sporovăială de bun venit, bun găsit. Pe scurt, revedere călduroasă la încă suportabila temperatură din aeroport, de unde ieșim la aproape 39 C°. Parcarea nu e prea departe, însă trebuie să urcăm la etaj, și iarăși cu satisfacție mă gândesc că e bine: bagajele sunt suportabile.

Vom face două ore pe Via del Sole; pe românește, și chiar ca în România, – pe Autostrada Soarelui. Tuneluri, tuneluri, tuneluri... Cale rapidă, însă în mai multe locuri se lucrează la îmbunătățiri, la noduri de legătură cu alte artere rutiere. Dumitra zice că prea durează, de ani buni (...răi, de criză) lucrările și nu se știe când vor fi finalizate. Însă, cu toate ale sale, drumul spre Siena e de-a dreptul încântător, cu aripi laterale de peisaje toscane, renumite prin diversitatea și frumusețea lor. E drept, o parte de drum o străbatem prin regiunea Emilia-Romagna, superbă și ea prin coline... montane (sunt mai înalte decât ce se crede pe la noi că ar fi colinele), prin solitudini sau pâlcuri, uneori – alinieri, parcă, de chiparoși. Apoi multe, multe tuneluri pe sub muncelile împădurite cu foioase, în mare, dar și cu pini sau chiparoși. Brazii nu se prea văd și e firesc să fie așa într-o climă subtropicală.

Acasă la Siena ne așteaptă bunicul Enzo, tatăl lui Alessandro și socrul Dumitrei, care îl are în grijă pe nepotul Fabrizio. În luna noastră de sejur apenin, Siena ne va fi reședință: de la ea, în roza vânturilor italice, vom călători în diverse orașe. Mi-am făcut o listă (în funcție de distanța „accesibilă”): Pisa, Florența, Bologna, Perugia, Assisi și, bineînțeles, Roma, acolo, în metropolă, între 3 și 7 august, având a găzdui la Academia di Romania. Plus o săptămână la

Bagno di Gavorrano, de unde, zilnic, parcurgând ceva peste 10 kilometri, vom face plajă la Marea Tireniană.

Pe scurt, planuri, perspective de odihnă, dar și de documentare. Pentru că unul alde mine e permanent în proces de documentare. Asupra lumii, asupra propriului sine. Spre exemplu, cu gândul la doamna pilot care ne-a adus în Italia, caut pe net, să aflu dacă acesta spune ceva despre ea. Cum să nu?! Zice într-un titlu de articol: „Povestea femeii pilot de la Blue Air: are 32 de ani, câștigă mii de euro pe lună și a visat din liceu să fie comandant”. Și câteva extrase: „După ce a absolvit în 2000 Colegiul Național «Cantemir Vodă» din București, profilul Informatică, Laura Gârdu a ales să studieze construcții aerospațiale la Facultatea de Inginerie Aerospațială din cadrul Universității Politehnice din București (2000-2005), iar în perioada 2004-2007 a urmat cursurile Școlii Superioare de Aviație Civilă pentru formarea ca pilot comercial de elicoptere (...)

În fiecare zi de muncă, Laura Gârdu vizitează un oraș din Europa. Nu face cumpărături și nu are timp să vadă nici aeroportul, nicidecum orașul. Dar muncește călătorind (...)

La Blue Air lucrează 76 de piloți, din care doar patru sunt femei copilot, iar două ocupă funcția de comandant. Și soțul Laurei Gârdu lucrează tot ca pilot în cadrul acestei companii, amândoi fiind recrutați în 2007....”

Frumoasă poveste între pământ și cer... Poveste și poezie, ca într-un sonet de Petrarca:

„În care colț din ceruri și-anume-n ce tipare/ Găsi model Natura, atunci când făuri/ Făptura cea mai dragă? Creând-o, ea voi/ S-arate lumii câtă putere-n ceruri are!// Ce zână în pădure, ce nimfă la izvoare/ Atât de blonde bucle a desfăcut cândva?/ Ce inimă, atâtea virtuți a strâns în ea?”

Trebuie să spun că, în ceea ce înseamnă planificarea unei călătorii, am prevăzut să ajungem în Italia exact în ziua de naștere a nepoatei Dumitra Musteață, Lotti după căsătorie.

Așadar, de cum ajungem la Siena...

Dar să întrerup fraza, pentru că este imposibil să nu remarci așa ceva, să nu tresari surprins la auzul năvalnicului refren pe care îl tot zic, îl tot zic, interminabil, cicadele! La ora 14, pe 39 C°, ele par cele mai „guralive” ființe din

Siena, din crângurile și parcurile orașului. Nu, nu poți să nu remarci, cu surprindere, elanul lor, al milioanelor, miliardelor de insecte neo-goite, ai crede....

Dar să revin: acasă, după acomodările de rigoare, bineînțeles că suntem poftiți la masă. Festivă. Bogată. Gustoasă, cu interferențe culinare italo-române. Fabrizio, piciul blond, ca mama, plin de drag, cu două zile înainte fusese la ziua de naștere a unei picioaice vecine, astfel că e în plină formă muzicală, ținând-o într-un, mereu reluat, „Tanti auguri a te”, adică un „Happy Birthday to You”, a *l'italiano*, pe care noi îl substituim (...cu succes) cu „La mulți ani trăiască!”.

Astfel că prânzul ni se prelungește până spre cină. Depănarea unor povești adevărate de genul celor care, nu o dată, sunt de-a dreptul romanești, ale înfiripării, construirii și dăinuirii de familii, inclusiv a acesteia, minunate, italo-moldave: Dumitra, Alessandro și piciul lor Fabrizio, care ar putea cânta deja: „Sono un romeno-italiano vero”. Însă, odată ce e ziua de naștere a mămicii, piciul îi tot zice mică pe de ceas: „Tanti auguri a te!”. Cât îl ține gurița.

Apoi se trece la *palio*, eveniment de mare importanță pentru sienezi. Numele „palio” este derivat, prin extensiune, din latinul „pallium”, care semnifică o „mantella” (tunică) ce revine învingătorului la cursele de cai. Iar *palio* din Siena are o faimă mondială, originile sale adâncindu-se până prin secolul XII. Rudele noastre (în italiană: *parenti*) discută înflăcărat rezultatele primei curse din acest an, de la 2 iulie, făcând pronosticuri pentru cea de-a doua, din 16 august. Sunt două date fixe, neclintite din tablele tradiției multiseculare. Pe la unele balcoane, am reușit să văd stindardele *contradei* (echipei) câștigătoare. Apoi Enzo și cu Fabrizio își leagă în jurul gâtului eșarfele echipei iubite, aceasta nu înainte ca nepoțelul să-i pună bunicului în brațe o tobșoară (pe la noi numită „dărăbănică”), făcându-l tambur, în ritmurile bătăilor acestuia defilând și aruncând în sus, a jonglare, un fanion roșu-galben-albăstru, propriu *contradei* „Chocciula” („Melcul”). Ce mai tărăboi poate face un pici la nici trei ani împliniți! Și are unde, casa e spațioasă. Efu-ziunea lui Fabrizio durează, bunicul-toboșar nu este lăsat să se odihnească, fiind solicitat, solicitat, solicitat în continuare!

Cu condescendența de rigoare pentru vârsta pe care o are, Fabrizio pare un adevărat *sabandieratore*, cum sunt numiți artiștii ce manevrează spectaculos un drapel sau un fanion. La *palio*, drapelul *contradei* e unul atât de semnalizare, animare, cât și de jonglare acrobatică, artistică. Iar piciul nostru e de-a dreptul dez-lănțuit, năvalnic în entuziasmul său greu de potolit. Fabrizio nu obosește cu una, cu două, astfel că bunicul Enzo mai are, mai are de bă-tut tobița...

Când atmosfera se mai potolește și abandonăm temperamentalul subiect *palio*, luăm un alt fir de discuție, pornind de la faptul că, precum tatăl său, Alessandro a devenit și el funcționar bancar. Și tot la banca „Monte dei Paschi di Siena”, fondată – când credeți? – în anul 1472 și fiind cea mai veche bancă din lume, care activează până în prezent.

Îl întreb pe Enzo cum a ajuns la finanțe. Zice: „Eu am făcut greco-latina, ceva arte frumoase... Dar am ajuns la bancă”. Alessandro a absolvit cu eminență facultatea de drept, însă a mers pe calea tatălui. Mama sa a fost învățătoare de desen. În casă se află mai multe lucrări de grafică, printre care una, *Îndrăgos-tiții*, de Renato Guttuso. Mama a decedat cu cinci zile înainte de nunta lui Alessandro și a Dumitrei... (odată ce spuneam de poveștile vieții care, uneori, sunt cu adevărat romanești...).

Leo Butnaru și Enzo Lotii
la o plimbare prin Siena nocturnă

Iar când își văzu, la maternitate, nepotul, Enzo izbucni în plâns: Fabrizio are un însemn – o mică porțiune de păr alb în blonda sa podoabă capilară; însemn pe care îl avea și bunica sa... Enzo precizează că acest însemn a fost moștenit din generație în generație de toți cei din neamul regretatei sale soții. La chip, Fabrizio seamănă mult cu bunicul (brunet), iar luminozitatea blondă îi vine de la mama și bunica.

Facem schimb de cadouri cu Enzo: eu îi ofer cartea de poeme în limba franceză, el – un CD cu 1 200 de imagini ale vestigiilor Sienei, în primul rând – simboluri, embleme, inscripții, basoreliefuri. Le-a căutat și le-a fotografiat chiar el, cel care e un mare cunoscător al istoriei și artei Sienei, Toscanei, a Italiei în general.

16.VII. Via Francigena

În după-amiaza de ieri și o bucată de noapte ne-au copleșit cicadele cu larma lor care nouă, celor obișnuiți cu linul, prelungul țărâit de greieri, ni se pare nu doar oarecum ciudată, ci chiar nițel... agresivă.

În casă – liniște, zic. Până se va trezi cel mic, Fabrizio. „De cum se va trezi, pe mulți îi va asurzi”, constat eu în gând. Îi place să vocifereze, plus că are o voce de adevărat italian, cu care poate ajunge la operă. Un auz muzical perfect. Cântă bine și mama sa, Dumitra. Ar fi putut ajunge pe scenă. Ca oricărui copil răzgâiat și plin de drag, lui Fabri îi place să vocifereze hazliu, să atragă atenția, să defileze „războinic”, ca în ritualurile preliminară la cursele de cai (*palio*).

La micul dejun, planul zilei e ca și trasat. Apoi, conform unui scenariu convenit de cu seară, vine bunicul Enzo, să-și îndemne nepoțelul să meargă la plimbare. Fabrizio acceptă cu plăcere. După ce pleacă, despărțirea s-ar putea spune că are loc fără lacrimi. Iar noi, în patru, pe la ora nouă, urcăm în mașină, pornind pe Via Francigena. Alessandro adaptează viteza la necesitățile noastre de a contempla cât de cât atent locurile prin care trecem, dar și la ritmul explicațiilor pe care ni le dă. Francigena reprezintă itinerariul unui străvechi pelerinaj din extremul vestic al Europei spre Roma, mai apoi și spre Ierusalim. Prima ei atestare e din 990, când, în 79 de etape, Segerico, arhiepiscop

de Canterbury, descrie întoarcerea sa de la Roma. Jurnalul său de călătorie conține o bogată colecție de semne, embleme, informații despre culturile și limbajele Occidentului creștin. Importanța Francigenei este că a înlesnit comunicarea dintre diverse culturi europene, astfel începând să se constituie platforma spirituală, culturală, artistică, economică și politică a Europei Moderne. În 1994, Via Francigena a fost declarată „Itinerar Cultural al Consiliului Europei”.

Trecem prin mai multe localități în componența toponimelor cărora este, de regulă, și „d'Arbia”. E numele râului de-a lungul căruia călătorim. (În topografia toscană întâlnești frecvent și componentele „monte”, „poggio” – „movilă”).

Prima oprire o facem în orașelul Buonconvento (din latină: „Bonus Conventus” – „loc fericit, norocos”). Are cam nouă secole de la prima atestare. Vizităm localitatea, ici-colo orașenii îngrijesc straturi cu flori, le stropesc din furtunuri. Intrăm în biserica Sfântul Lorenzo, una din mai multe (vreo opt) pe care le are această localitate de, doar, puțin peste trei mii de locuitori. Îți vine să exclami: Atâta istorie, atâta cetate, atâtea castele – vreo cinci-șase, doar pentru un pumn de oameni!... Pe parcursul atâtor secole, se tot adună, se tot edifică, se tot gospodărește, se tot moștenește...

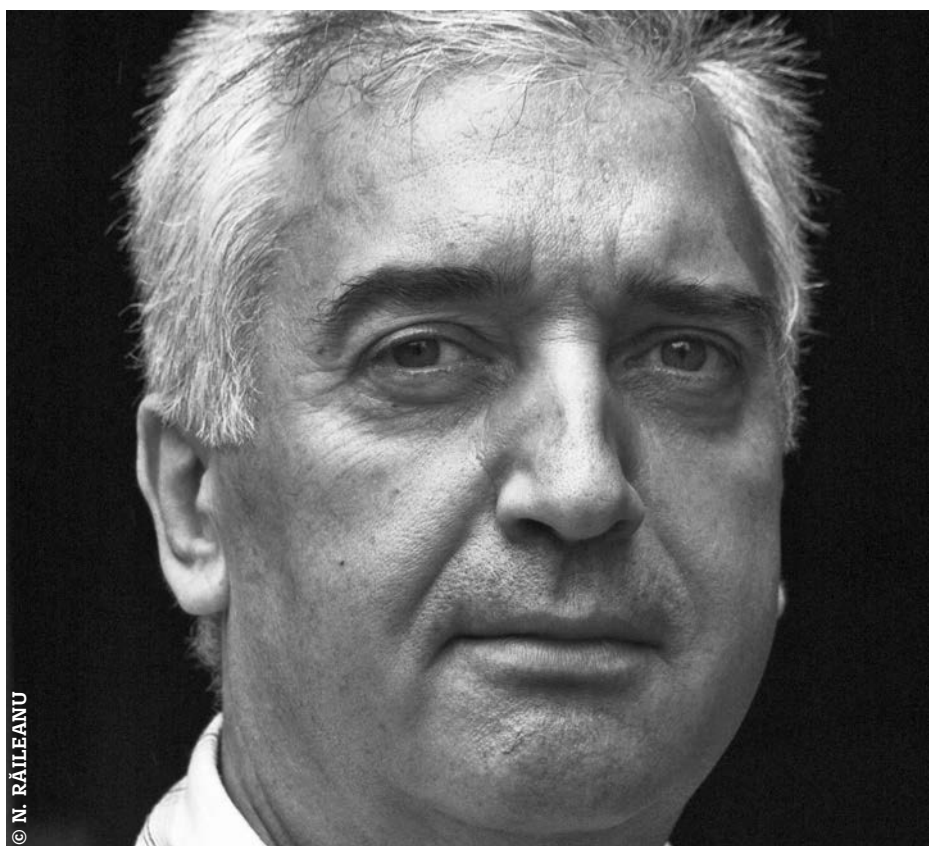
Buonconvento își trage ceva celebritate și din întâmplarea cu împăratul Henric al VII-lea de Luxemburg, care venise în Italia pentru a restabili autoritatea imperială. Se spune că majestatea sa fusese otrăvit de un călugăr în timpul împărtășaniei, după care, la scurt timp, muri în august 1313. (Să vezi, un dublu 13 fatidic! În Luxemburg. Pentru că, în Italia, 13 este considerat un număr norocos/ *numero fortunato*.) Ce fel de sentimente au locuitorii comunei față de acel rege autoritar? Nu știu. Constat numai că, în Buonconvento, există Piața Henric al VII-lea de Luxemburg.

O placă memorială, instalată la aniversarea a 150 de ani de la Unificarea Italiei, amintește că, la plebiscitul din 1860, cetățenii comunei au votat astfel: 717 – pentru unificare, 17 – pentru guvernare separată, 2 – abțineri.

(Va urma)

ARCHIVARIUS

de VASILE MALANETCHI

UN NUME PREDESTINAT SLUJIRII ARHIERESTI (I)

CONTRIBUȚII ȘI PRECIZĂRI LA VIAȚA ȘI ACTIVITĂȚEA LUI AMFILOHIE HOTINIUL

Datele generale privitoare la viața și activitatea episcopului cărturar Amfilohie Hotiniul, cunoscute până acum și vehiculate în diverse surse biobibliografice, se reduc, în fond, la următoarele: s-a născut pe la 1730 și a decedat pe la 1800, fiind înmormântat la schitul Zagavia de lângă Hârlău, unde se retrăsese în anii de la urmă; s-a călugărit la Secu, a studiat la Academia Duhovnicească din Kiev; a fost episcop la Hotin din 1767 până prin 1770; a întreprins călătorii de studii la Roma; a stat un timp la Iași unde, sprijinit de mitropolitul Iacob Stamati, a editat câteva lucrări, traduse sau adaptate, între care:

- 1. Gramatica teologhicească, Iași, 1795 (72 p.),
după Catehismul mitropolitului
Platon Levșin al Moscovei;**
- 2. De obște gheografie, Iași, 1795 (230 p.),
prelucrată, prin intermediul unei ediții italiene,
după Geografia universală
a iezuitului Claude Buffier (cu informații
istorice și geografice asupra Moldovei);**
- 3. Elemente arithmetice, Iași, 1795 (168 p.),
după Aritmetica italianului Alessandro Conti
(cu menționarea unităților de măsură
folosite în Moldova);**
- 4. Gramatica fizicii, lucrare de științele naturii,
prelucrată tot din limba italiană
(BAR, ms.1627, editată în 1990).**

Unul dintre meritele recunoscute ale lui Amfilohie Hotiniul constă în a fi introdus în manualele sale o serie de termeni noi, care s-au încetățenit în limba română și au rămas în uz până azi.¹

Fatalitatea numelui

S-a observat că numele proprii ale unor personalități conțin în ele un fel de predestinare, un fel de prevestire sau determinare fatalistă a caracterului, temperamentului, soartei sau chiar a genialității. Pentru unii cercetători, numele proprii de persoane și, îndeosebi, cele purtate de personalități ilustre se prezintă nu numai ca o problemă de lingvistică, dar și ca una de filozofie ocultistă. Umărindu-se dezvoltarea tâlcurilor ascunse ale antroponimelor, de multe ori, s-au formulat interpretări și explicații dintre cele mai fanteziste și curioase. Cazul marelui cărturar Bogdan Petriceicu-Hasdeu, ca să ne oprim, pentru exemplificare, la numele unei personalități a spiritualității românești, este cât se poate de edificator. Potrivit unora din opiniile formulate până acum, numele cărturarului ar fi compus din mai multe elemente, fiecare dintre acestea având și un sens mistic, ascuns.

Să le luăm pe rând. Numele primit la naștere, în 1838, este, așa cum bine se știe, Tadeu (rusește *Фаддей*); după ce a trecut Prutul (1957), părăsind supușenia rusească și stabilindu-se la Iași, în capitala vechii Moldove, a preferat să utilizeze varianta „autohtonă” a acestui apelativ, zicându-și *Bogdan*, poate și întru amintirea domnitorului ce întemeiase această țară, el,

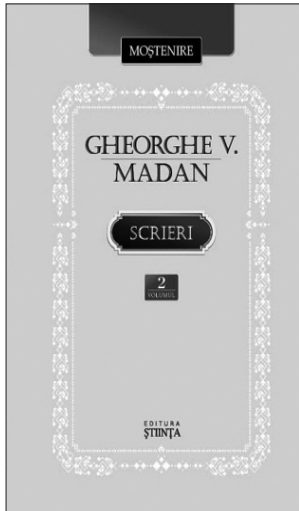
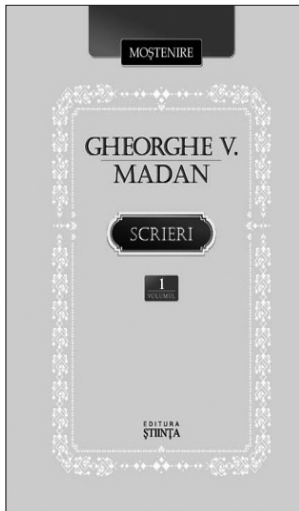
care se considera urmașul legitim al lui Ștefan Petriceicu Vodă; mai amintim că, în aceeași perioadă a adolescenței zburdalnice, cuprins de verva creației, a semnat unele scrieri, redactate în franceză, cu versiunea în această limbă a numelui de botez – prințul *Dio-Donne*, adică cel *Dat de Dumnezeu*.

Știm, pe de altă parte, cât de mult s-a „jucat” și cu numele strămoșesc de familie, *Hâjdău*, nume „folosit de secoli la Hotin”, după cum s-a exprimat chiar el, și care, în slava veche, însemna meșter. Ei bine, știm că, de-a lungul vieții, cărturarul și-a ortografiat în fel și chip acest nume, ajungând, în cele din urmă, la forma *Hasdeu*. În anii deplinei maturități, când cariera lui de scriitor satiric ajunsese la apogeu, au fost unii tentați să creadă că numele-renumele i-a fost predeterminat, ca unul ce se constituia din două elemente-cheie: *haz* și *deu*, purtătorul lui nefiind altul decât *zeul hazului*. Se recunoștea astfel că marele savant și scriitor era un fel de zeu al umorului², deși, trebuie să spunem, au existat și unii care, răs-punzând, într-un fel, la ironiile lui usturătoare, recunoscându-i neîntrecută vervă, îl porecleau totuși ... *Haidău* (de la forma *Hajdău*, utilizată de cărturar, într-un timp).

Apoi, tot vizavi de Hasdeu, un
soi anume de speculații se pot face
și pe seama numelui *Petriceicu*,
derivat din *Petru*. Știe toată lumea
că unul dintre primii și cei mai im-
portanți apostoli ai lui Iisus Hristos

NOI APARIȚII

EDITURA ȘTIINȚA

GHEORGHE V. MADAN. SCRIERI. VOL. 1-2

EDITURA ȘTIINȚA, CHIȘINĂU, 2014

Studiu introductiv de Iordan Datcu. Text ales și îngrijit de Mihai Papuc, Tamara Apostol-Macovei și Grigore Botezatu. Repere cronologice, note, comentarii și referințe critice de Mihai Papuc.

Ediția este o încercare de recuperare a întregii moșteniri pe care ne-a lăsat-o scriitorul, folcloristul și etnograful Gheorghe V. Madan, una din cele mai importante personalități ale literaturii și culturii românești din spațiul basarabean al primei jumătăți a secolului XX. Volumul 1 include proza, traducerile, publicistica și corespondența scriitorului. Volumul 2 cuprinde culegerea *Suspine* (1897), studiul monografic *Un sat basarabean de codru: Trușenii* (1932) și colecția de folclor Gh.V. Madan, păstrată în arhiva poetului Vasile Luțcan. Secțiunea *Addenda* include folclor din Basarabia prezentat de Gh. V. Madan în culegerea de folclor românesc *Mission en Roumanie* (1928) a profesorului francez de la Sorbona Hubert Pernot și câteva texte înregistrate de folclorist, care se păstrează în Arhiva Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brâiloiu” al Academiei Române, fondul Basarabia.

s-a numit Petru-Simon – „piatră de temelie” – și pe care Mântuitorul, cu bună știință, a ținut să-și întemeieze Biserica.

Și dacă am ajuns aici, pe tărâmul mistic-religios al credinței, să vedem ce zice un scriitor contemporan, prozatorul Vasile Andru, despre isihasm și viața monahală în ansamblu. Iar acest bine cunoscut autor de „literatură sapiențială” arată, în una din cărțile sale apărute și la Chișinău, că asceții autentici (mari și mici), claustrați în mănăstiri, au practicat cu bună știință anonimatul, aceasta fiind o lucrare, nu o acoperire. Retrași de bună voie în chilli, departe de forfota vieții lumești, ei au renunțat la gloria deșartă, iar odată cu asta s-au dezis până și de propriul nume, primit la naștere prin taina Sfântului Botez. „La tunderea în monahism, ei au primit un nume nou, călugăresc, un fel de substantiv comun; pe toți îi cheamă la fel: omule, fiule, soră, piatră ... adică Andrei, Adelfina, Petru... Un nume nu pentru distincție de semeni, ci pentru articulare ca la semeni”³. Acceptând să intre în monahism, fiecare dintre ei și-a construit o nouă personalitate și, în funcție de faptele și lumina revărsată asupra semenilor, mărturia despre ființarea lor le-a rămas, cel mai adesea, fie încrustată pe o piatră funerară, fie notată cu zgârcenie pe filele îngălbenite de timp ale vechilor manuscrite sau tipărituri.

E tocmai cazul Prea Sfințitului Amfilohie, episcop al Hotinului în jumătatea a doua a secolului al XVIII-lea, intrat în conștiința contemporanilor săi dar și în cea a posterității cu acest nume care i-a fost dat la o anume vârstă și etapă a vieții, atunci când a intrat în monahism. Și doar timpul avea să arate că personajului respectiv, în virtutea faptului că era dotat cu însușiri intelectuale alese, i-a fost hărăzit să ajungă și un reductabil om de știință și de cultură laică, deschizător de drumuri în spiritualitatea neamului său. Se pare însă că, în același timp și în egală măsură, viitorul cărturar fusese născut și ca să urce pe treptele slujirii arhieresti,

predestinarea fiindu-i anunțată, într-un fel, de chiar numele familiei din care descindea. Din păcate, în virtutea factorilor prezentați mai sus, posterității i-a rămas necunoscut numele de mirean al ierarhului, căruia, deoarece ajunsese în scaunul episcopal de la Hotin, avea să i se zică Hotiniul sau Hotineanul. De unde a și rămas cunoscut drept Amfilohie Hotiniul, Amfilohie Hotineanul. Să-l fi chemat Andrei, Alexandru, Afanasie, Arsenie – cine poate să ne spună acum, în lipsa actului de naștere, în care i s-o fi consemnat numele primit la botez? De asemenea, nu se știe nimic despre familia (inclusiv numele acesteia) din care cobora și, respectiv, despre originea și starea lui socială de până la intrarea în monahism.

Cu regret, în virtutea tradiției despre care am vorbit mai sus, acestor lucruri nu li s-a acordat atenție în timpul vieții lui Amfilohie, astfel că, în cele din urmă, ele au fost date uitării. Totuși, a existat cineva care, cunoscându-i numele de mirean, l-a consemnat într-un document, incredințându-l astfel analelor istoriei. Acest cineva este contele feldmareșal Piotr Alexandrovici Rumeanțev, guvernator imperial, la vremea sa, în Ucraina și comandant-șef al armatei țariste care a operat pe teritoriul Moldovei în timpul războiului ruso-turc din anii 1767-1774.

Documentul cu pricina a fost deja publicat, o dată, la Chișinău, de mirare este însă faptul că nu a fost citit cu atenția cuvenită și, prin urmare, a rămas nevalorificat:

„1770 г. Января 14. – Ордер П. А. Румянцева бригадиру Медеру, коменданту крепости Хотинской, о содействии епископу Досифею в принятии Хотинской епархии.

Хотя предлагал Вашему высоко-родию от 5-го октября 1769 года, чтоб вы оказали помощь епископу Хотинскому **Анфилофию Орле** (s.n. – V.M.) в рассуждении безпрепятственного пути в его епархию и церковного служения по изданным формам, но как ныне господин митрополит Молдавский Гавриил

представляет мне, что епархия Хотинская с уездом была пред сим под владением епископства Радауцкого и чрез происки токмо недостойные отошла к епархии Пролавской, почему ныне означенный Митрополит повелел епископу Радауцкому Досифею опять взять под свое владение помянутую епархию и находящиеся церкви в городе Хотине и в уезде осмотру, то ради сего вашему высоко-родию рекомендуется за прибытием оного епископа Досифея в Хотин оказать ему в требованиях его всякую помощь. Вышеописанному же Хотинскому епископу Амфилохию объявите, чтоб он явился в Яссах у означенного митрополита Гавриила, как он того в своем письме от меня требует.”⁴

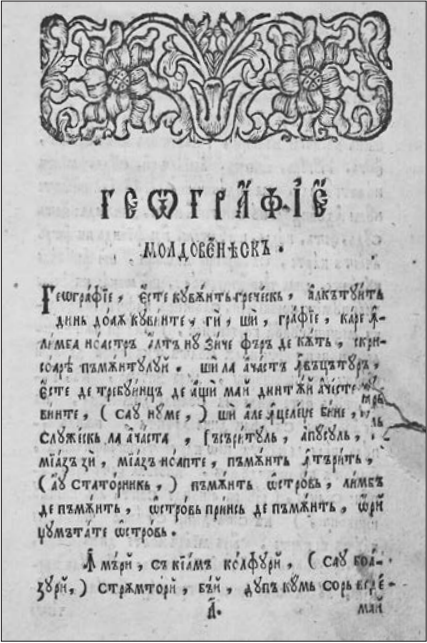
Iată textul în traducere românească:

„Deși, prin scrisoarea mea din 5 octombrie 1769, adresasem Înălțimii Voastre propunerea să-i acordați ajutor episcopului de Hotin **Anfilofie Orlea** (s.n. – V. M.) în ceea ce privește libera lui deplasare în eparhia ce i-a fost încredințată și în exercitarea obligațiunilor sale bisericesti în conformitate cu formele stabilite, deoarece acum domnul mitropolit Gavriil al Moldovei mi-a prezentat probe concludente cum că eparhia Hotinului împreună cu întregul ținut odinioară s-a aflat în stăpânirea episcopatului de Rădăuți și că doar în urma unor intrigi nedemne a trecut la episcopia (corect: mitropolia – V. M.) Proilavei, și, pe această bază, sus-numitul mitropolit a poruncit episcopului de Rădăuți Dosoftei să reia sub oblăduirea sa pomenita eparhie și să cerceteze bisericile din orașul și ținutul Hotin, recomand Înălțimii Voastre ca, odată cu venirea episcopului Dosoftei la Hotin, să-i oferiți tot sprijinul de care va avea nevoie. Iar în ceea ce-l privește pe sus-menționatul episcop al Hotinului Amfilohie să-l anunțați ca să se înfățișeze la mitropolitul Gavriil, în Iași, așa cum mi-a cerut acesta în scrisoarea sa.”

Să reținem, deci, numele – de mirean – al episcopului: Amfilohie Orlea...

Note și referințe biobibliografice:

1. A se vedea lucrarea: preot prof. univ. Mircea PĂCURARIU, *Dicționarul teologilor români*, București, Editura Univers enciclopedic, 1996, p. 14-15. Vezi și versiunea electronică a cărții: <http://www.teologiromani.org/>.
2. Vezi: *Fatalitatea numelui lui Hajdeu*, – în revista „Viața Basarabiei”, anul I, Nr. 8, august 1932, pp. 61-62. Numărul de revistă citat este consacrat integral împlinirii unui „pătrar de veac de la moartea lui” B. P. Hasdeu.
3. Vasile ANDRU. *Mistici din Carpați și alți oameni slăviți din istoria mântuirii*, Chișinău, Editura Ruxanda, 1998, p. 8; ediția a II-a, adăugită, Chișinău, Editura Pontos, 2000, p. 8.
4. Documentul citat se păstrează la Arhiva Istorică-Militară de Stat a Rusiei și a fost publicat pentru prima dată în lucrarea „Россия и освободительная борьба...”, Chișinău, Editura Știința, 1984, p. 36. Nota editorului: „На полях пометина: отдан монаху Человскому” („Pe câmp, însemnarea: i s-a încredințat monahului Celovski”).

AMFILOHIE HOTINIUL
DE OBȘTE GHEOGRAFIE (PAGINA 1)
IAȘI, 1795

Gata, mi-am amintit. Acum îmi cam dau seama cum am ajuns eu aici. Mi-am regăsit în amintire urmele, undeva departe în urmă.

Știu că era o dimineață noroioasă la Chișinău. Cel puțin prin locurile pe unde băntuisem eu în timpul nopții, printre șantiere părăsite și construcții nefinalizate. Clefăia noroiul sub picioare de te băga în boale. Când s-a luminat de ziuă, glodăraia era mai puțin înfri-coșătoare, dar nu și mai puțină. În schimb, ieșeau din noapte copacii înfloriți. Pe sub zarzări noroiul era nins de petale. Am tot mers prin noroi... Uf, dacă nu-i păcat să spui despre pământul Patriei că ar fi noroi. Poate e și normal că ți se ia după picioare: doar e pământul Patriei și cum să nu să se țină de tine?

Dar, să o luăm pe scurtătură. Am băntuit pe unde am băntuit în timpul nopții, prin spații cu lumină și fără, cu lună și fără lună, cu movi- lițe de moloz așezate ca pansament peste străvechi caldarâmuri sau fără... Apropo, despre pansament...

Când am intrat în prima farmacie deschisă și m-am pomenit în curățenia ei aproape strălucitoare, orbitor de strălucitoare, s-au întâ- plat următoarele: farmacistă, tineri- că și durdulie, a sărit îngrozită din spațiul ei steril de după tejghea, repezindu-se să mă sugrume. Fireș- te, era îngrozită de lostopanele de glod lăsate de bocancii mei pe prag și dincoace de prag, însă nu și de vânătaile ce-mi înfloreau în jurul ochilor sau de umflătura buzei de sus lăsată rău peste buza de jos.

S-a aruncat cu cârpa la picioare- le mele. O, și ce panoramă se vedea de sus! Vedeam pe spatele ei o răsfirare de păr negru-fumuriu-sfu- mato, risipit peste albul halatului până în vâlceaua șalelor. Și cum stătea ea așa aplecată la picioarele mele și dădea cu cârpa pe jos, am

încercat să o trag și mai aproape, săltând-o puțin de umeri. Vai, ne- simțitul de mine! A sărit dreaptă și tâțoasă în fața mea, dimpreună cu un țipăt prelungit printr-un Do de sus:

- Dooomnule! și străpungân- du-mă cu o privire mai mult curi- oasă decât sperioasă. Dooomnule, țineți-vă mâinile acasă! Da? Că de nu, chem poliția!

M-am uitat prin ea și am înțe- les tot ce era de înțeles. Săraca, nu se putea mărita. Văzut, constatat, apreciat! Clar, nu se putea mărita fiindcă se gândea tot mai despera- tă la faptul că nu se poate mărita. Că alte motive nu puteau să existe, după cât de atrăgătoare era. În ce mă privește, eram gata să-i zic chiar în clipa aceea: "Mărită-te cu mine!" și ea mi-ar fi ars o palmă, așa, ca dovadă că e de acord.

Numai că eu n-am zis nimic despre nicio intenție, iar ea n-a avut motive să mă plesnească. Și totuși, voiam foarte mult să mă însor cu ea. Era clar că-mi aparține. Avea tot ce mi se potrivea. Totul de jur împrejurul ei, milimetru cu milime- tru, porțiune cu porțiune trecea de partea mea și mi se potrivea, numai că ea nu se gândea decât la rochia de mireasă, nu neapărat la mire, și asta mă enerva.

- Chem poliția! a repetat și s-a prefăcut că aleargă să o cheme, dar nu spre telefon, ci așa aiurea prin farmacie.

Și numai ce văd că se deschi- de pe lateral o ușă din sticlă mată într-un perete din același fel de sticlă. Și apare din sticla mată o tipă cu apucături de top-model. Blugi albaștri, bluză neagră, tremurătoare pe ea, față deschisă, ochi mai albaș- tri decât blugii, puțin bulbucăți, ca să poată vedea în toate părțile, ca păsările.

- Hei, Anicuță dragă, ce se-ntâm- plă aici? De ce să chemi poliția?

- Păi, doamnă Maricica, uitați-vă

și Dumneavoastră: ne-a trecut pragul plin de glod din cap până-n picioare!

- Și poliția ce să facă? Să vină să-l spele? Știi doar că ne trec pragul numai babe și moșnegi. A intrat, în sfârșit, și la noi un bărbat și tu hai să-l dai pe mâna poliției. Da poate-l întrebi ce-l doare, unde-l doare, de ce-l doare?..

Top-modelul s-a apropiat de mine până la distanța unei respi- rații (purtare de femeie normală!), a ridicat un deget și mi-a palpat cearcănul de sub ochiul drept, apoi cearcănul de sub ochiul stâng.

- Clar, a zis în concluzie. Anicu- țe, avem nevoie de-un pliculeț cu "Bodeagă".

Mă simțeam în fața ei pe post de organism uman pipăit de o ființă extraterestră. Și-a strecurat două degete pe sub urechea mea stângă spre ceafă, a apăsas, s-a interesat:

- Aici doare?

Am dat din cap că nu, însă foarte încet, ca să nu urlu de durere.

- Te-am înțeles, băiete. Anicuțe, avem nevoie de analgetice.

Și-a împrăștiat degetele prin frizura mea spre creștet, mi-a miș- cat pielea pe craniu și am simțit o durere paralizantă.

- Și nici căpuceanu nu te doare?

Dădui iar din cap că nu, mai mult însă doar cu ochii.

- Frumos din partea ta, numai că ai o bubiță și sângerează. Anicuțe, mai adaugă și pentru bandaje, că tre' să-l îmbrobodim, săracul. Și din nou către mine: Să deschidem acum gurița.

Am vrut să-i spun că nici n-am de gând, dar simpla încercare de a da din buze m-a săgetat dureos până la tâmpile.

- O, ți-au umflat botul ca la carte... Anicuțe, dă-i și antibiotic și să-i aterizăm și o injecție în bucă. Ia vezi cam de cât se adună acolo!

- De-acu am trecut de două sute de lei!

- Nicio problemă! Are să plăteas- că cât poate acuma, da' pe urmă are să vină să achite restul... Atunci om vedea și cum arată la față în stare normală. S-ar putea să fie copia lui Alain Delon.

Aci buzele mele n-au putut să nu salte în semn de protest. Am fon- făit cam așa: "Fi-si fe pase, fâfesc afuma!", adică "Fiți pe pace, plătesc acuma!" și am tras cu un gest larg de fermoarul buzunarului dublu al geacăi, fermoar ce se despică până aproape de subsuoară. Am scos la nimereală unul din cele trei pache- te de bancnote legate fiecare cu elastic, nimerindu-se tocmai cel ce conținea mai mulți lei decât dolari. Am smuls o bancnotă de 500 de lei și abia când am întins mâna să achit, m-am uitar la chipul ei.

Dispăruse toată dulcegăraia fițoa- să de până atunci, aveam dinainte o femeie matură. La drept vorbind, acum devenise și mai frumoasă. A întors capul să vadă dacă observa- se și cealaltă pachetul cu bani. Nu, nu-l observase. Și spuse pe voce scăzută:

- Ascunde-i imediat! Și ascultă sfatul meu. Nu-i bine să te pornești în halul ăstă prin oraș. Rămâi la noi până îți vii în fire.

Mă simțeam luat ca din oală. Ide- ea era foarte nimerită. Ar fi trebuit să vină din partea mea, mai ales că aveam cu ce să le mulțumesc. Ca să vezi, nu pusesem în calcul riscul de-a mă prezenta la lumina zilei cu o asemenea moacă. Pe de altă parte, nu aveam nici cea mai mică încre- dere în javrele de taximetriști și în sfânta lor grijă față de client: poți fi aranjat oricând, chiar dacă le zici să te ducă direct la garajul guvernului și că ai fi cineva pe-acolo.

- Anicuța, uite cum facem, spuse șefa. Ia și du medicamentele în biro- ul meu, adă niște șlapi și ajută-l pe domnul să-și scoată bocancii.

Și făcu un pas la spatele meu, ră- sucind cheia în broască și întorcând

plăcuța de pe sticla ușii cu “Închis” spre interior și “Deschis” spre exterior.

Cealaltă a revenit destul de zăpăcită, s-a aplecat din nou la picioarele mele. O auzeam respirând fierbinte în dreptul genunchilor mei în timp ce-mi deznoda șireturile. M-a și bătut cu palma, ca pe cal, peste fluierul piciorului:

– Ridică.

Am ridicat, am trecut din bocanc în șlap. Procedura s-a repetat și cu celălalt picior.

Pe urmă m-am prefăcut că aş avea nepărat nevoie de sprijin, i-am trecut mâna peste umeri, ea cuprinzându-mă pe după spate și am mers așa până în biroul șefei unde, înainte de-a mă lăsa așezat pe marginea unui pat ca de spital, mi-am lăsat mâna, chipurile vlăguită, în jos peste coloana vertebrală a Anicuței, înșfăcând-o cu putere de-o bucă.

– Hai, hai, caută pe dracu! m-a avertizat ea.

Și a urmat dezbrăcatul. Baia. Pijamaua. Foșnet de pansamente. Clămpănit de seringi.

Țin minte că farmacia se afla la parterul unui bloc de locuit, ocupând cel puțin două foste apartamente. Începusem să mă orientez ca în propriu-mi apartament cu două odăi, doar că nu reușeam nici odată să ajung în a doua cameră și nici în bucătărie. Întrezăream uneori lumina zilei, dar mai mult umbrele nopții. Întrezăream și mișcări parfumate pe-alături. Simțeam mângâieri somnolente, căldură în așternut. În plus, cu siguranță că se aplecau peste mine săni grei și vârtoși, care în niciun caz nu puteau fi de top-model.

A existat și o mașină învăluită în luminile multicolore ale unui girofar. Nici vorbă să fi fost o ambulanță, fiindcă eram întins pe spate. Or, de-ar fi fost mașina poliției, aş fi fost întins pe burtă cu mâinile la ceafă.

Foarte târziu am descoperit și realitățile de aici. Mă aflui în această vale învăluită în culorile unei toamne însozite, o vale invadată de vile, cele mai multe dintre ele nefinalizate. Uneori se întinde în așternut lângă mine Anicuța. Susține că ar fi soția mea și că degrabă voi fi tătic. Mă și ajută să o pipăi în jurul buricului și dau de o suprafață ovală bine întinsă...

Însă eu nu fac decât să mă concentrez cât pot de mult asupra urmelor noroioase lăsate în acea farmacie... Mă chinui să-mi regăsesc restul urmelor. Să refac șirul urmelor care m-ar aduce pas cu pas până aici... Și, dacă s-ar putea, și înapoi. Până la plăcuța care indica din interior spre dinafără: “Deschis”.

CÂMPUL ALB, OILE NEGRE

POVESTEA VÂNĂTORULUI DE UMBRE

de MIRCEA V. CIOBANU

Poezia Marceli Benea vine dintr-o zonă aproape uitată a poeziei noastre, din epoca în care un romantism ancestral, aproape folcloric, se îngemăna cu expresia modernă. În generația sa, aceasta îngemănare (și confruntare interioară) se întâmpla într-un mod aproape firesc, aproape obligatoriu, în descendența lui Grigore Vieru, cel de până la 1989. Reminiscențele acestei îngemănări tipice pentru modernismul cuminte, dar nu mai puțin radical, blagian-vierean, sunt la suprafață: „Doar moartea citi/ ultima poezie desprinsă/ de pe buzele arse/ ale poetului.” În literatură se făcu frig.” (A se remarca și prezența frecventă a referințelor la literatură și la actul scrisului, deja o deschidere spre generația care îi va urma: optzecismul).

Poeta are un destin și o stilistică aparte în grupul poeților debutați în anii '70 ai secolului trecut. Sensibilitatea deosebită, pliată pe meditația de factură romantică și alăturată unei expresivități moderate, o mai găsim, într-o altă formulă, numai la Vasile Romanciuc, dacă ne referim la poezii generației sale. Este poate cea mai modestă reprezentantă a lumii literare de la noi (plină, cum se știe, nu numai de talente, ci și de veleitari). Modestia asta e frumoasă în sine și uneori aduce un farmec aparte. Dar lipsa îndelungată de pe scena poeziei (adevărat, transformată adesea în ring) poate să joace și feste (o știu din propria experiență), pentru că o comunicare permanentă cu cititorul nu numai că șlefuieste obiectul poetic vizualizat, ci și lentilele prin care îl urmărește spectatorul.

Marcela Benea, o știu toți cunoscătorii, scrie puțin și își editează cărțile foarte rar. Este și o

exigență laudabilă față de propria scriitură, dar și o îndoială firească – și salutară, bineînțeles – față de producția proprie, pe care e normal s-o aibă orice artist. În ultimul timp, cititorul care așteaptă versurile poetei le poate găsi doar în grupajele (rare și ele) din reviste, ori din antologiile poetice care îi solicită textele.

Volumul recent al poetei (*Traducătorul de suferințe*, Chișinău, Editura Prut, 2015) aduce toate calitățile pe care le îmbină versurile ei: suavitate, sensibilitate, meditații cu rădăcini tradiționale, chiar ancestrale, topite într-un limbaj metaforic dens, modern. A cuprinde inefabilul, diafanul, abia palpabilul înseamnă (și) un exercițiu de construire a unui univers poetic propriu, în care semiturile, umbrele și nuanțele ies în prim-plan. Poetul însuși, în acest univers al Marceli Benea, e un „vânător de umbre ale cuvintelor” (o metaforă memorabilă), iar noi, probabil, nu suntem decât visul colorat al cuiva.

Poeta este, ca să-i parafrazăm o sintagmă, o traducătoare – în verb poetic, cum ar veni – de suferințe, excelând sau chiar excesând în acest sens. Până și un ou fiert devine un fel de mică tragedie a lumii, iar pe de altă parte, în același exces sentimental-emotiv, poeta e „plină de sentimente frumoase”. Uimitor, dar, ca discurs, acest mesaj cotidian-econom se apropie de tendințele poeziei de azi, deliberat temperate expresiv.

De mult lumea noastră nu a mai fost privită cu un ochi atât de plin de suferință și iubire. Un prim semn al unui poet autentic este chiar acest univers personalizat, conturat în regulile proprii (și respectând aceste reguli, adică fiind unitar), chiar dacă onora

dintre noi excesul de sentimente și de poetisme ne apare ca un fel de *Jurassic Park* sau ca tablourile fantastice ale lui Henri Rousseau.

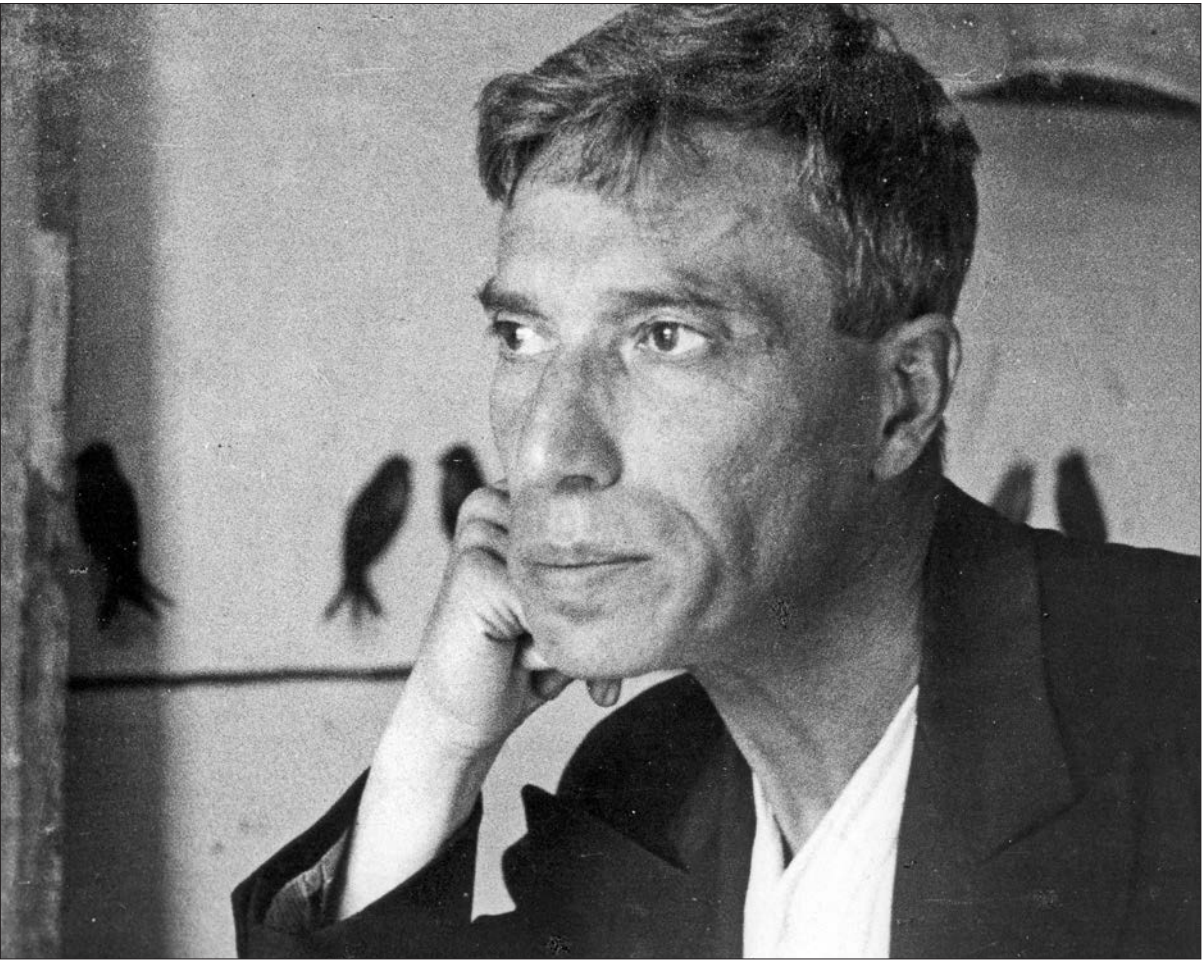
Poeta care gândește, ca pentru sine, în termeni precum: „Sunt a răurilor –/ nu de azi,/ de altădată,/ cu sălcii, întotdeauna,/ deasupra apei stând aplecate,/ plângând un înecat,/ un cap de lună, fascinant,/ un viitor ce nu se va întâmpla,/ o scoică,/ ascunsă în maluri,/ mută,/ păstrătoare a numelui/ ce trezește durerea...” are ce spune lumii și merită să-i fie cunoscute cărțile.

Aceste aeriene poeme în alb sunt făcute cu delicatețe și inteligență. Trebuie să recunoaștem că nu toate textele au tensiunea poetică necesară, pe de altă parte, (unele) abundă în discursivitate rarefiată, mai puțin relevantă poetic. Dar cele câteva piese care impresionează dau dovada talentului care nu se perimează, cu anii. Dimpotrivă.

Spre deosebire de Vasile Romanciuc, care a alunecat cumva firesc (probabil în albia livrescului și sentențiosului – *Citirea proverbelor* chiar anunța programatic un joc intertextual) spre postmodernism, Marcela Benea, prin discursul cuminte, programatic temperat, s-a apropiat de economia și abia-tangibil-sugestiva poezie de factură minimalistă.

Dar astea sunt numai niște efecte colaterale ale contactului cu literatura (și cu cititorul) de azi. Practicând un soi de neoromantism sentimental-livresc, poeta rămâne în peisajul esteticii generației, vociferând stări și traducând, în limbaj poetic, suferințe.

Cartea merită apreciată pentru calitatea scriiturii, pentru unitatea stilistică și a imaginarului poetic. Paleta peisajului nostru poetic se va îmbogăți vizibil cu acest volum.

TRADUCERI

VERSURI

de BORIS PASTERNAK

1890-1960

BORIS PASTERNAK (1890-1960)

s-a născut la Moscova în familia pictorului L. Pasternak și a pianistei R. Kaufman. În casa lor veneau frecvent scriitori, muzicieni, printre care L. Tolstoi, A. Skriabin, V. Serov. În copilărie, B. Pasternak ia lecții de pictură, apoi, în anii 1903-1908, se pregătește serios pentru o carieră de compozitor. Studiază filosofia la Universitatea din Moscova (1909-1913), un semestru aflându-se la Universitatea din Marburg (Germania). Începuturile poetice i se orientează spre simbolism, însă în 1914 intră în grupul futurist „Centrifuga”. Sinteza simbolist-avangardistă se remarcă în primele-i două cărți – *Gemene în nori* (1913) și *Deasupra barierelor* (1917). Personalizarea sa „canonică” este evidentă în a treia carte, *Sora mea – viața* (1922), care ar reprezenta, parcă, un jurnal din vara anului 1917, vară între două revoluții și, se poate spune, între două Rusii. Însuși autorul definise un atare discurs poetic-filosofic drept „intimizarea istoriei”. De aici încolo B. Pasternak devine un protagonist al poeziei ruse, influența sa remarcându-se în creația mai tinerilor confrăți P. Antokolski, N. Zabolotki, N. Tihonov, A. Tarkovski și K. Simonov. La rândul-i, cel mai apropiat dintre poeții contemporani se considera a-i fi V. Maiakovski (cel din prima perioadă de creație, firește).

În concepția lui Boris Pasternak, futurismul înseamnă acțiune novatoare în domeniile obișnuitelor manifestări ale vieții sub semnul eternității. În articolul programatic *Pocalul negru*, poetul își formula crezul (de etapă) astfel: „Deci, permiteți-i impresionismului în miezul metaforei futurismului să fie un impresionism etern. Transformarea vremelnicului în veșnic prin intermediul clipei limitative – anume acesta e adevăratul sens al abreviației futuriste”.

În 1927, Pasternak părăsește LEF-ul (Frontul de Stânga al Artei), orientându-se spre un neoclasicism de o distinctă individualitate. Între anii 1946-1955, scrie una din principalele sale cărți, romanul *Doctorul Jivago*, în care sunt abordate eternele ecuații viață-moarte, întemeierea existenței umane pe/ în cultură și istorie, rolul artei și naturii întru depășirea dezarmoniilor pe care le cauzează moartea, războiul, revoluțiile etc. Romanul nu este acceptat de editurile sovietice, apărând, în 1957, în Italia, după care urmează versiunile engleză, franceză, germană, suedeză. În 1958, lui B. Pasternak i se acordă Premiul Nobel, fapt ce declanșează în URSS o furibundă campanie denigratoare la adresa autorului. Drept (strâmb!) rezultat, este exclus din Uniunea Scriitorilor, la un stadiu incipient punându-se pe rol chiar și un dosar ce stipula „trădarea de patrie”. B. Pasternak refuză premiul. (Printre altele, în „Declarația TASS” din 02.11.1958 – ca în timp de război, nu? – se spunea: „În cazul în care B. L. Pasternak va dori să părăsească pentru totdeauna Uniunea Sovietică, orânduirea socială și poporul pe care le-a calomniat în opul său antisovietic *Doctorul Jivago*” organele oficiale nu-i vor crea piedici. I se va oferi ocazia să plece din Uniunea Sovietică și să încerce personal toate «minunățiile raiului capitalist»”. Astfel, se anticipa un alt caz – cel al lui Soljenițin.) Diploma și medalia Premiului Nobel avea să le primească, în 1989, fiul scriitorului. Boris Pasternak este și un redevabil traducător din opera lui Shakespeare, Goethe, Verlaine, din poezia gruzină.

La întrebarea dintr-o anchetă literară despre eroii preferați din viață, din istorie, Eugen Ionescu a răspuns: „Pasternak, Socrate”.

L.B.

GARA

Gara, rezistentă, ignifugă ladă
A plecărilor, întâlnirilor mele,
Prieten încercat și sfetnic devotat,
A începe – ce de-a merite rebele.

Se-ntâmpla, viața-mi toată depindea
De fularul-ștreang, până să pornească
Trenul și-a harpiei botnița pufăia
Aburi surii, ochii să ne bulucească.

Se-ntâmpla, abia de mă așez alături
Și – s-a zis. Mă tolesc, viața-i fără-nțeles.
Adio, căci e timpul, bucuria mea!
Conductore, acum chiar o să sar din mers!

Se-ntâmpla, se crăpa apusu-n manevre
De intemperii, traverse, străin peron,
Și cu gheare de fulgi prinde a te-nșfăca –
Să nu nimerești cumva sub greul tampon.

Și-amuțește al repetărilor fluier,
Altu-i preia țipătul în depărtare,
Și trenul viscolește dens pe peroane
Cu o surdă și cocoșată ninsoare.

Deja amurgul nu mai are răbdare,
Și iată-n urma fumegărilor grele
O rup din loc și câmpii și vijelie, –
O, dacă aș fi fost și eu printre ele!

1913, 1928

ZAIAFETURI

Beau amarul cerului autumnal și-al tuberozelor,
Și-n ele este jetul fierbinte al trădărilor tale.
Beau amarul serilor, nopților, gloatelor, strofelor
Hohotitoare de plâns – îl beau din negre pocale.

Proscriși ai meseriei, trezia n-o suportăm. Amarnic,
Hălcilor mari, garantate război în veci le-am declarat.
Alarmantul vânt al nopții – al toasturilor paharnic,
Cărora, probabil, nicicând a se împlini nu li-i dat.

Ereditate, moarte – comeseni la ospete-n exces.
În zorii tihniți copacilor le pâlpâie crestele –
În torba cu pesmeți – șoarece ce umblă-i un anapest
Și Cenușăreasa, grăbită, își schimbă veșmintele.

Podeaua-i măturată, pe masă – nici fărâmitură,
Precum un sărut de copil, versul respiră liniștit;
Cenușăreasa fuge-n zile faste cu vreo trăsură,
E dat și ultimul ban – pentru noi doi fiind plătit.

IMPROVIZAȚIE

Din palmă am hrănit claviatura – stol de clape
În croncănire, plesnet de aripă care bate,
Stând în vârf de degete, le-ntinsei mâna aproape;
Mâneci sumețite, și noaptea se freca de coate.

Era beznă. Și un heleșteu cu apa amară
Vălura-n unde. – Și păsări din specia te iubesc
Păreau mai curând să omoare, decât să moară,
Țipătoare, negre, cu clonțul de criță, diavolesc.

Și era heleșteul. Și-ntuneric era. Pluteau
Hârdaie mari cu păcura miezului de noapte.
Valuri după valuri pe dedesubt luntrea șubrezeau,
Iar păsările tot mai loveau cu clonțul în coate.

Și noaptea se clăti sub al zăgazului laringe.
Se părea, câtă vreme puiganul nu este hrănit,
Femele mai curând vor ucide, decât și-ar stinge
Ruladele în țipătorul lor gâtlej hârcăit.

1915

POSTFAȚĂ

Nu eu ți-am cauzat tristețe fatală
Și nu am meritat a patriei uitare.
Era soare ce-ardea într-un strop de cerneală,
Ca-n poame de coacăză prăfuite, neclare.

Și-n sângele gândului, scrisorilor mele
S-au înmulțit coșenile în risipire.
Purpuriul acestui viermișor de mine
Nu depinde, nu eu ți-am cauzat măhnire.

Ci seara se închea din praf și, ca în reverii,
Te săruta, nădușind în ocră, cu polen din vânt.
Iar umbrele îți luau pulsul. Tu, cea care ieșii
După gard, cu fața expusă stepelor întinse,
Pâlpâiai, plutind prin uleiul de in al porțițelor
De umbre, de scrum și de macii înfloriți cuprinse.

Vara circulară care, arzând în etichete,
Prin heleșteie, ca bagaj înjghebat în arșiță,
Pieptul de burlac cu ceară roșie l-a sigilat,
Iar ție ți-a ars veșmintă și pălării cochete.

Genele-ți erau cele ce se lipeau de lumină,
Era disc sălbatic, ce de lemn își rodea coarnele,
Împungând și doborând gardul de stinghii răzlețe.
Era apusul care, cum carbunculul, în păr
L-ai fi avut; vuind, se stingea într-un sfert de oră,
Scuturând purpura din zmeuriș și din crăițe.
Nu, nu eu, ci – tu, cu răpitoare ta frumusețe.

* * *

Aș fi putut uita? Rude, mare diafană?
Alintându-mă în pat de vagon legănător?
Și după orgii de sentimente – în capcană?
Cu uraganul – la ordalia partidelor?

După geam, în cupeu, la sufertaș ce-aburește?
Să cobor undeva? Să iau gazdă cu chirie?
Eu mă mândresc cu acest chin! Haide, încolțește!

Leoaică, te cunosc după gheare și trufie.
Despre rude, despre mare. Despre ființare
Anostă, asemeni pedepsei – leit absurdul.
Nu-astfel te răzbuni pe ocnași. Mușcă mai tare!
O, nicum voi, ci eu sunt – proletarul, pierdutul!

Este adevărat. Am căzut. O, hai, sfâșie!
Căzui în cinismul fiarei avide-n mărire.
Mă-njosii până la îndoială, agonie.
Și pe sine m-am înjosit până la măhnire.

1917

COCOȘII

Întreaga noapte apa munci fără istov.
Ploaia până-n zori arse uleiul de cânepă.
Se-mprăstie aburi de sub coperișul mov,
Pământul fumegă, precum oala cu supă.

Când iarba, scuturându-se, sare-tresare,
Cine spaima mea rourării i-ar demonstra
La ceas când primul cocoș erupe-n cântare,
Apoi – altul, și ceilalți prind a vocifera?

Anii aranjându-i strict în enumerare,
Rând pe rând, apelând beznele înstelate,
Ei vor proroci neamănată schimbare –
Globului, iubirii – tuturor celorlalte.

1923

LUI BORIS PILNEAK

Parcă eu nu știu că, bâiguind prin beznă, în neștire,
Întunericu-n veci nu răzbea spre luminile multe,
Că-s hidosul căruia a sutei de mii fericire
Nu-i mai e pe plac decât cea găunoasă-a unei sute?

Și parcă eu nu m-aș măsura cu timpul de cincinal,
Nu mă prăbușesc și nu mă ridic cu el deodată?
Dar ce mă fac cu-al cutiei toracice simț abisal
Și cu ceea ca strâmbătura strâmbă-i mai deformată?

Este zadarnic că în zilele marelui consiliu,
Unde supremelor sentimente locul li s-a cedat,
Poetului i-a fost lăsat loc vacant: însă eu știu –
Orice loc e periculos, de rămâne neocupat.

1931

PREMIUL NOBEL

Sunt pierdut ca fiara prinsă la strâmtoare
Când undeva există oameni, libertate,
Mă pândesc gonaci, haită lărmuitoare,
În lume de-a ieși deja nu se mai poate.

Codru sumbru, iezer în strâmte cuprinderi,
Peste potecă – bradul ce fost-a doborât.
Astăzi mi-e tăiată calea pretutindeni.
Fie ce-o fi să fie, nu-mi pasă, hotărât.

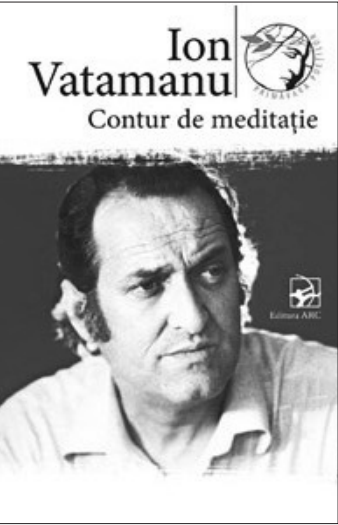
Ce fărădelegi să fi comis anume?
Sunt asasin sau, poate, pungaș ori derbedeu?
Am înduișat adânc această lume
Ce-a plâns peste tărâmul frumos din visul meu.

Însă și acum, când de sicriu s-aproape,
Eu tot mai cred că o să vină vreme bună –
Când a mișeliei forțe dezmațate
Duhul bunătații va fi să le răpună.

1959

Traducere de LEO BUTNARU

**NOI
A P A R I Ț I I
EDITURA ARC**

ION VATAMANU
CONTUR DE MEDITAȚIE

VALENTINA TĂZLĂUANU
CEEAA CE RĂMÂNE

GRIGORE CHIPER
ABSINTOS. NORI DE CERNEALĂ

EST ETICA
ÎN-NOBEL-ATĂ

Nu cred să existe vreun caz când unui laureat al Premiului Nobel, indiferent de domeniu, i s-a retras prestigiosul trofeu, pe motiv că nu ar mai corespunde – primul pe lista unor virtuali „renegați” ar putea fi Knut Hamsun, marele romancier norvegian, în-Nobel-at în 1920, pentru lucrarea sa monumentală *Markens Grøde*, și care, în 1943, i-a înmănat *manu propria* medalia sa de nobeleard ministrului Propagandei celui de al III-lea Reich, dr. Goebbels, după ce luase parte naziștilor; cel de-al doilea, pe motiv de plagiat ce mai planează asupra-i, ar fi nimeni altul decât așa-zisul autor al *Donului liniștit*, Mihail Șolohov. Faptul că a susținut deschis Regimul de la Vichy l-a scos din cărți, o dată pentru totdeauna, în ochii tuturor juriilor literare și cu atât mai mult ai Academiei Suedeze, pe cel mai important romancier francez al epocii, Louis-Ferdinand Céline; pe de-altă parte, nu atât valoarea sa

strict literară, cât angajamentul său total de partea unui nou umanism l-a propulsat pe Albert Camus în față, devenind în 1957 (îi rămâneau de trăit ceva mai puțin de trei ani), la doar 44 de ani, unul dintre cei mai tineri laureați Nobel.

Altfel spus, Providența a făcut ca cel mai râvnit trofeu ce recompensează intelectul uman să rimeze cu noblețea (spiritului, se-nțelege!), de unde și o sporită exigență în ce privește selecția candidaților & laureaților. E de înțeles, așadar, că însuși faptul de a-l fi propus pe cineva la acest premiu constituie un gest forte – atât pentru instituția ce-l desemnează, cât și pentru cel înaintat. Acordarea Premiului Nobel-2015 pentru Literatură scriitoarei de limbă rusă din Belarus Svetlana Aleksievici (n. 1948) nu este chiar o surpriză, cum a lăsat să se înțeleagă criticul Ion Bogdan Lefter într-un interviu la RFI – de ceva timp, autoarea *Ultimilor martori* este în cărți la bursa pariurilor (Premiul Herder-1999; Premiul Erich-Maria Remarque-2001; Premiul Ryszard Kapuscinski-2011; Premiul Păcii al Librarilor germani-2013;

Premiul Médicis-2013), iar faptul că în primăvara aceasta s-au împlinit 70 de ani de la victoria aliaților în cel de-al Doilea Război Mondial trebuie că a jucat și el un rol (la fel cum, în 2009, la două decenii de la căderea zidului berlinez, prestigioasa distincție mergea către scriitoarea germană originară din România Herta Müller – și într-un caz, și-n altul valoarea propriu-zisă a operei literare fiind de necontestat). Din câte-mi amintesc, ultimii doi laureați Nobel din spațiul ex-sovietic sunt, în ordine descrescătoare, poetul Iosif Brodski (1987) și romancierul Aleksandr Soljenițan (1970), la momentul decernării Premiului ambii plecați/expulzați din URSS. Or, odată cu bielorusa Svetlana Aleksievici începe o altă numărătoare, Domnia Sa fiind chiar prima laureată Nobel din spațiul post-sovietic – să fie o simplă întâmplare că vine dintr-o țară care numai model de democrație nu poate fi numită, de când e condusă (din iulie 1994!) cu mână de fier de președintele Aleksandr Lukașenko?! Care țară îl va realege, cu certitudine, pentru a cincia oară consecutiv pe *Батька*

în chiar duminica aceasta... Or, se știe că proaspăta în-Nobel-ată e și o jurnalistă de mare curaj care s-a pronunțat împotriva politicii liderului de la Minsk (între paranteze mă întreb dacă acesta va găsi curajul să-și felicite ilustra compatriotă, și ce-i va răspunde – în cazul prea puțin probabil dacă acest lucru se va întâmpla totuși – distinsa opozantă), cărțile sale fiind interzise în Belarus odată cu venirea (și eternizarea!) acestuia la putere.

Mea culpa – de la prozele publicate prin anii '80 (ah, romanticii ani ai Perestroikăi!) în revista *Новый Мир*, nu am mai citit nimic semnat de Svetlana Aleksievici, textele sale nefiind traduse în românește. Prin urmare, voi cita titlurile ce au impus-o în limba rusă, așa cum au fost scrise: «*У войны не женское лицо*» (1985), «*Последние свидетели*» (1985), «*Цинковые мальчики*» (1989), «*Чернобыльская молитва*» (1997), «*Время секонд-хэнд*» (2013), toate făcând parte din ciclul de romane documentare «*Голоса Утопии*». Răvășitoarea, mărturia autoarei: „De foarte timpuriu, m-am interesat de cei care sunt trecuți cu vederea de Istorie. Acei oameni care se mișcă în întuneric fără a lăsa urme și fără a cere nimic. Tatăl meu și bunică mea povesteau tot felul de istorii (...) – acestea m-au șocat în copilărie, iar imaginația mea a fost marcată odată pentru totdeauna” (dintr-un interviu acordat publicației franceze *Figaro*, în 2013). De reținut și această confesiune a unei voci pe cât de militante în publicistică, pe atât de calde în scrierile literare: „Îmi pun întrebări nu despre socialism, dar despre dragoste, gelozie, copilărie, bătrânețe. Despre muzică, dansuri, frizuri. Despre miile de detalii ale unei vieți dispărute. Este singura modalitate de a insera catastrofa într-un cadru familial și de a povesti câte ceva. A ghici câte ceva... Istoria nu se interesează decât de fapte, emoțiile rămânând mereu pe tușă. Nu prea sunt lăsate să intre în istorie. Or, eu privesc lumea cu ochi de literat și nu de istoric”.

Cu ochi în care se citește compasiunea, o compasiune pentru cei mulți și umiliți, singura care în-Nobel-ează!

Em. GALAICU-PĂUN

REVISTA
REVISTELOR

DILEMA VECHIE, nr. 611, 29 octombrie-4 noiembrie 2015. Pornind de la eseul lui Tim Parks *Why finish books?*, publicat în primăvara lui 2012 în *The New York Review of Books*, Marius Chivu își întitulează propriul text de la rubrica *Feedbook* tot cu o întrebare, *Cât (trebuie să) citim dintr-o carte?*, și, aduce un detaliu în plus în „favorearea pledoariei” colegului său britanic „pentru neterminarea cititului cărților”: „elementul memoriei lecturii, și anume faptul că rareori ținem minte finalul unei cărți bune. De cele mai multe ori rămânem cu impresia plăcerii lecturii

celor câteva sute de pagini, cu atingerea fină a «țesăturii» sale estetice, și nu cu informația factuală adunată în ultimele fraze. Impresia lecturii ne-o lasă captivitatea intrigii, nu eliberarea deznodământului. Ne amintim că o carte a fost bună fără a ne aminti neapărat și finalul, care este printre lucrurile cel mai ușor de uitat”. Găsim aici și o listă sugestivă a aparițiilor editoriale din 2015.

ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 45/2015. Readucând în discuție paradigma lui Thibaudet „literatura epocilor revoluționare nu reprezintă aproape niciodată și o revoluție literară”, Nicolae Manolescu se referă, în editorial – *Revoluție și Literatură* –, la problema desconsiderării elitelor culturale în România post-comunistă și provoacă, prin aprecierile

pe care le face literaturii douămiiste, la o nouă dezbatere între „clasici” și „moderni”: „Degeaba se gratulează generația 2000 cu lirica ei minimalistă, în conținut și în formă, un fel de proză în mod retoric zero. Cercul de cititori ai acestei poezii a cotidianului în pielea goală se închide neîntârziat asupra lui însuși. Proza non-ficțională abundă, fie și sub pretextul romanului istoric. Scriitori încă prea tineri își publică jurnalele personale, dacă nu chiar memoriile. Acest egotism autoficțional e indiciul clar al autismului literar. Lumea piere și baba se piaptână. Mize mici, literatură mică”. Vor urma, probabil, replici. Ceea de ce am avea nevoie cu adevărat e o discuție/ dezbateră inteligentă, argumentată, temperată despre procesul literar contemporan.

CRONICAR